

7090

Mestre Jan

ARXIU TEATRAL MILLÀ
Compra i venda de comèdies de totes menes

Carrer de Sant Pau, 21. - BARCELONA

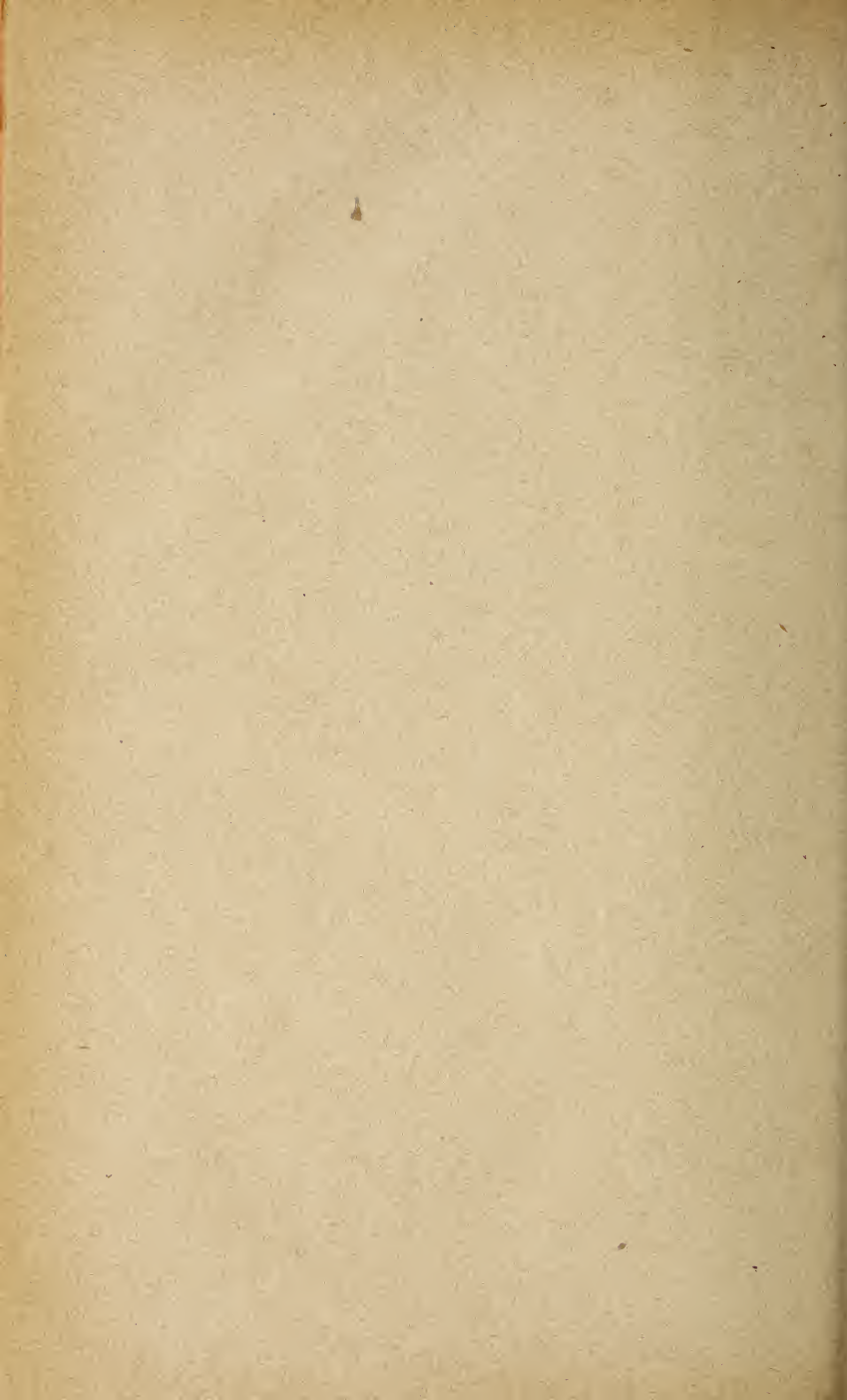
DOS PESETAS

Josep Malgosa

2

MESTRE JAN
O L' HONRA DEL TREVALL

JOSEPH ORIOL MOLGOSA VALLS

MESTRE JAN

ó

L' HONRA DEL TREVALL

DRAMA CATALÁ EN CINCH ACTES, ARREGLO DEL FRANCÉS

Y DE LA NOVELA

MR. LOMBART L'ARTISAN

*Estrenat ab gran aplauso en lo Teatro Romea
lo 18 Maig de 1880*

BARCELONA

BIBLIOTECA DE «LO TEATRO REGIONAL.»

CARRER DE LAS CABRAS, 13. 2.ª

1895

ALS OBRERS CATALANS

*A vosaltres, nobles fills del treball,
dedico aquesta obreta,
ja que per vosaltres siguié escrita.*

Joseph O. Molgosa.

REPARTIMENT

Personatjes

Actors

CRISTINA	D. ^a Pilar Clemente
HONORATA	Sreta. Carme Corretjer
MESTRE JAN.	En Jaume Virgili
ENRICH (obrer)	» Jaume Molgosa
D. DAMIÀ (marqués)	» Leandro Cinca
BARÓ DE CERVERA	» Anton Comas
RICARDO	» Joseph Vinyals
D. ROSSENDO	» Emili Caralt
GREGORI (pinxo).	» Vicens Daroqui
VALENTÍ (majordom)	» I. Llorens
COMISSARI	» Lluís Rubio
CAPITÁ (guerra d' Àfrica)	» Pere Fiol
CRIAT	» Feliu Muxart

Obrers, Dos civils, etc.

Ningú podrà traduhir, representar ni reimprimir aquest arreglo sens permís del seu autor.

D. Joan Molas y Casas, director de la Galeria titulada *Propietats Dramàtiques y Líricas*, quals oficinas se troban en lo carrer del Hospital, núms. 12 y 14, según pis, es l' unich encarregat d'aquesta obra y ab ell deurán entendres totas las empresas y societats particulars que vulgan representarla.
Queda fet el diposit que marca la lley.

ACTE PRIMER

Un dissapte de trevall

L'escena representa l'entrada á un taller de maquinaria, figurant magatzém de ferro. Porta al foro, dos á la dreta que comunican la primera al escriptori y la segona al quarto de Enrich. Taula y cadiras ab un llum apagat. A l'esquerra, porta que dona á la fornal y un' altre practicable ab una escaleta que va al pis.

ESCENA I

CRISTINA, VALENTÍ

CRIST. No ha tornat encara?

VAL. No senyora. Mestre Jan, 'l seu oncle, ha sortit á las dos en punt y per aquí no s'ha vist més.

CRIST. Com avuy es lo segon dissapte de la quinzena, haurá tingut d'anar en busca de capital per pagar als obrers! Pobre Mestre Jan! Las cosas van tan mal, que no pot arrencar cap compte dels que li deuen. Valentí, fássim el favor de portarme 'l llibre dels setmanals. Tindrè encara temps de repassar si están corrents.

VAL. Al moment. (*Se 'n va.*)

CRIST. En tot lo día no he vist á n' en Ricardo! El meu oncle no está gens content de la conducta del meu estimat cosí y voldria advertirlo que no surtis tan suvint de casa. Molts nits las passa fora d'ella y 'l Mestre Jan s' enfada á cada pas per ell.

ESCENA II

CRISTINA, ENRICH

ENRICH (*Surtint del seu quarto.*) (Cristina! *Sorprementla y abrassantla.*)

CRIST. Ay!

ENRICH Soch jo.

CRIST. Ah! ets tú? Y aquí tens la teva feyna?

ENRICH Pues jo crech que no malgasto 'l temps. No 's pot aprofitar millor.

CRIST. No 't descuydis, Enrich, porque 'l teu pare, lo mestre Jan, no está gens content de tú ni del teu germá Ricardo.

ENRICH Lo pare es un home qu' es molt difícil d' acontentar. Los qui tindriam d' estarne ressentits som nosaltres. Després d' haver-nos fet apéndrer las matemáticas, dibuix y moltas ciencias, 'ns fa trevallar als tallers com á jornalers.

CRIST. Molt ben fet! Ho alabo.

ENRICH Ah! ben fet? Com que tú no tens de manejá 'l ferro.

CRIST. Es que jo no soch més qu' una nevoda, sola en aquest mon, y no 's pren tan interés com ab vosaltres, que vol que tingueu ofici.

ENRICH Be, sí: de tevas á meas hi ha molta diferencia! Jo 't voldria tenir allí dintre á la fornal, á veure quína cara posarias al fondrer alguna pessa. Tú ab quatre cops de ploma ja 't guanyas el jornal.

ESCENA III

Dits, VALENTÍ

(*Ab un llibre*)

CRIST. Sí? Donchs mira, porque vegis que cumpleixo l' obligació, vaig á rebaixarte del jornal d' avuy un' hora que acabas de perdrer, parlant ara aquí. Valentí, 'l llibre.

ENRICH No, Cristina, no! Espérat, que tinch necessitat de cobrar tota la setmanada, porque... vamos, porque demá es el teu sant, y

tinch d'arreplegá fondos per darte una sorpresa.

CRIST. No, no: á mi no 'm vens ab excusas. (Pobre Enrich, 's recorda de mí, y en cambi, en Ricardo no 'm diu ni una paraula.)

ESCENA IV

Dits, GREGORI

GREG. (*Ab molta calma.*) Salut!

ENRICH Gregori? Fa dos días que no t' haviam vist.

CRIST. Gregori! Mestre Jan está molt enfadat en vos! Perdeu molts jornals. Feu poca feyna y 'l meu oncle no vol permetrer que feu tantas festas.

GREG. Vinch per cobrar! Y no hi ha cuydado, que si 'm volen despatxá del trevall ja me 'n aniré.

ENRICH Vamos, Cristina: no digas res al meu pare, y quan li paguis la feyna, dónali lo qu' hagi guanyat, perque aqueixos días jo l' he destorbat per un encárrech que li he fet de molta importancia.

CRIST. (*Apart á Enrich.*) Enrich, si 'l teu pare ho sab! No 't fihis gayre d' aqueix home. Valentí, entrém al escriptori á repassá los setmanals.

ESCENA V

ENRICH, GREGORI

GREG. Enrich! Aquí está. (*Ensenyant un estulx.*)

ENRICH El qué?

GREG. Vaya! No m' havias encarregat que quan hi hagués una ganga l' aprofités? Aquí la tens. Mira, t' agrada?

ENRICH Sí, efectivament, es hermós! Pero jo t' havia encarregat una friolera y no halajas de reyna com las que tú 'm portas ara! Arrecadas y una cadena!

GREG. Ah! No las vols? No 'm deyas qu' estás perdudament enamorat de la teva cosina? No em vas dir: «Veyas si trobas una joya bona

y venturera, com la d' en Quim, per la Doloretas?»

ENRICH Amágho que ningú ho vegi! Pero 'm posas ab un compromís! Jo estimo molt á la Cristina, pero com te podré pagar aqueixas joyas? Y 'm sembla que son massa bonas.

GREG. Molt poch diner. Per tu quaranta nou duros! Casi de franch. Ne val cent vint, ó doscents.

ENRICH Cent vint? Vols dir? Pero com es que pots fer tanta rebaixa? D' ahont l' has tret?

GREG. A ciutat hi han certas casas ahont s' hi troban verdaderas gangas.

ENRICH Be, be: pero quaranta nou duros; jo no 'ls tinch encara arreplegats.

GREG. (Convé agafar 'l que 's pugui.) Y donchs, quan tens?

ENRICH Home, la vritat: de las quincenas he arreplegat uns trenta duros, ab lo que 'l pare em dóna de més á més.

GREG. Ja veurás, podrém fer una cosa, y aixó sols per tú: me 'ls dónas al *contado* y d' aquí vuyt días el resto.

ENRICH Corrent. Donchs 't quedaré á deure dinou duros que ja confio que me 'ls deixarán.

GREG. Pacte fet! No cal recibo; entre gent de be basta la paraula, aquí 'ls espero.

ENRICH Vaig per ells. (*Se'n va.*)

GREG. Ab aquest diner y ab los de la quincena sortiré dels apuros! Si s' arribés á descobrir, ¡no fora molt xistós! (*Campana dins.*) Hola! la campana de plegar! Tot marxa! Sols faltaria que 'm despatxessin y 'm quedés sense trevall. Tot podria ser!

ESCENA VI

GREGORI, OBRERS *dels bastidors. Després CRISTINA y VALENTÍ del cuarto de l' escriptori.*

OBRER Bonas tardes! A cobrar! A cobrar! Cristina! Cristina! (*Pausa.*)

GREG. Volen pagar ó no? (*Cridant.*)

CRIST. El Mestre Jan no pot tardar. Potsé haurá tingut alguna novetat!

- GREG. Com que han ja tocat la campana! Ja deu ser hora de cobrar.
- CRIST. Ignoraria potsé 'l majordom qu' estava fora lo Mestre Jan! y per ço ha tocat la campana.
- GREG. Sembla que hi ha més pressa en manarnos que no en pagar.
- CRIST. Cuydado ab aquest parlar; si fos aquí 'l meu oncle, no s' hauria atrevit d' aquest modo.
- GREG. Be, donchs, no podrém dir res?

ESCENA VII

Dits, RICARDO

- RIC. (*De la fornal, ab brusa.*) Qu' es aixó?
- CRIST. En Gregori que sembla que vulga insultar perque se retarda la paga.
- RIC. Tú, miserable?
- CRIST. Déixal, Ricardo! Per Deu!
- RIC. Cristina! No es aquest el lloch d' una noya com tú! Mestre Jan no pensa com cal en permetrer que freqüentis las parets d' un taller! Lo meu pare sempre ab sa incansable temeritat!
- GREG. (*Als obrers.*) Ja ho sentiu com s' explica 'l fill del amo! Com que sempre va vestit de diumenge com els senyors, ja 's creu que ningú li es bon mosso! Vaya, senyoret, ja qu' ha plegat, vágissen á posar la levita y la xistera.
- RIC. (*A Cristina.*) Aquí tens á lo que t' exposa Mestre Jan ab aqueix asquerós é in-noble ofici! Al fi gent de poch més ó menos!
- CRIST. Per Deu, Ricardo, no 'ls contestis. Déixals. No tingueu rahons.
- RIC. Sí, valdrá més: sinó...
- CRIST. Me vols creure? Vésten al escriptori á llegir 'l diari.
- RIC. No pot ser. Tinch necessitat de mudarme, haig de sortir.
- CRIST. Te 'n vas? Pero tornarás luego, eh?
- RIC. No sé! Será molt de nit!
- CRIST. Ay Ricardo, no surtis.
- RIC. No pot ser, ho he promés, y... (*Dirigintse á l' escaleta.*)

ESCENA VIII

Dits, ENRICH

- ENRICH (*Pe 'l seu quarto.*) Hola! Ja tením aquí l' exércit sitiador? Ja espereu 'ls ferros? Y tú, Ricardo, que no esperas la paga?
- RIC. Ja torno. Després.
- ENRICH Escolta, Ricardo. Voldria demanarte un favor, que com á germá no crech que me 'l puguis negar. (No voldria quedar á deurer ni un xavo á n' en Gregori.) Podrias deixar-me vuyt ó deu durets?
- RIC. Deu duros? (*Admirat.*)
- ENRICH No pot ser? Oh! no t' incomodis, fora, fora! Será un altre día.
- RIC. Enrich, no 'm trobo en disposició de... (Oh, Deu meu! ser pobre hasta l' extrem. Pero Honorata m' espera y dech anarhi! Sí, hi aniré.) (*Se 'n vá, escaleta.*)
- GREG. (*Cridant.*) Hola, Enrich! Pero quán acabarán de pagar?
- ENRICH Gregori, no cridis que no som sorts.
- GREG. Es que jo ab la rahó crido perque puch, y vuyt cridá perque 'm dona la gana!

ESCENA IX

Dits, MESTRE JAN

(*Porta dreta*)

- JAN Y jo ab una barra rompo las costellas del que á casa meva cridi més que jo.
- TOTS Mestre Jan!
- ENRICH Lo meu pare!
- JAN Cristina, á veure lo qu' importa los journals d' aquest... miserable. (*Cristina entra 'l quarto.*)
- GREG. Mestre Jan! M' insulteu!
- JAN Un tap á la boca! — Valentí, entreu aixó á dintre. (*Dos saquets de diners.*)
- GREG. (Sachs de monedas!)
- JAN A ma casa so l' amo, y per lo tant aquí ningú alsa més la veu que la meva. Cristina, está?
- CRIST. Ja está. Son trenta vuyt rals justos.

GREG. Jo crech que no es exacte.

CRIST. Es el meu compte.

JAN Y 'l meu. Lo que 't falti demánaho per justícia. Aquí 'ls tens. (*Se 'ls treu de la butxaca.*)

GREG. Pero vosté ja veu, de qué menjaré jo á la setmana?

JAN Ah! no tens per menjar? La cara 'm cauria de vergonya si jo fos tan poch trevallador com tú. Perque vegis ahont arriba la generositat dels fills del trevall, té, aquí tens aqueixa moneda d'or y no t'acostis jamay al taller del Mestre Jan! Enrich, té, dónali.

ENRICH Aquí la tens.

GREG. Y 'ls diners?

ENRICH Espéram á la cantonada.

JAN Aquella es la porta! Surt! Lluny de ma casa! Fora del taller!

GREG. (*Me 'n venjaré.*) (*Se 'n vá.*)

JAN Y vosaltres, conserveu com fins aquí la més estimable joia, l'honra del obrer, que son los timbres més honrosos, los timbres del trevall. Entreu tots ab mí á cobrar lo que de dret os pertany, que ab la suor de vostres fronts tan noblement heu guanyat, y qui estima 'l trevall y á la familia, sempre tindrà en mí, no al Mestre Jan, sino al amich, al company! L'orgull més gran que sento es al véurem voltat de vosaltres. No sabeu quant li plau al meu cor, mirar als fills del trevall, ab sa cara serena, los cors agermanats y ab la pau de la consciencia! Lo trevall es honor! (*Se 'n van.*) (*Mestre Jan s'emporta 'l llibre de setmanals.*)

ESCENA X

CRISTINA, ENRICH

(*Se va enfosquint. Durant aqueixa escena, los obrers surtirán d'un á un de l'escriptori com si contessin la setmanada y se 'n anirán al carrer.*)

ENRICH Cristina, vamos; á mí un secret m'es una purga. Mira, veus aqueixa capseta? La veus be?

CRIST. Sí.

- ENRICH Donchs es una capseta, sí... pero una capseta que á dintre hi ha...
- CRIST. (*Obrintla.*) Unas arrecadetas? Y una cadena! Son d' or? Son per mí?
- ENRICH Oh, que no hi ha al mon més donas que tú?
- CRIST. Per tú 'm sembla que no, Enrich.
- ENRICH Es molt cert. Y si 'n vols una bona prova... (*Volguentla abrassar.*)
- CRIST. Cuydado, que si 't veuhen aquells que surten dirán qu' abusas de la confiansa. (*Per los trevalladors que surten del foro.*)
- ENRICH Es vritat! pero mira, ara 't diré una cosa, creurás que tinch celos del meu germá? Y ja sabs que l' estimo molt á n' en Ricardo.
- CRIST. Pobre Ricardo! Cada día está més trist! Estich segura que está enamorat!
- ENRICH Y per aixó 't dona llástima? Allavors també n' haurias de tenir de mí!
- CRIST. A tú aixó no 't destorba cap hora de dormí.
- ENRICH Malvinatje las donas! Compassió pels altres, pero quan un está perdut per una d' ellas sempre 's diverteix en fernos rabiari. Donchs, mira, regalaré las arrecadetas y la cadena á... que sé jo á quí, á la filla del Puput.
- CRIST. Bueno, bueno: ja las hi pots donar.
- ENRICH Ho vols veure?
- CRIST. Sí.
- ENRICH Sí? Donchs tanca 'ls ulls.
- CRIST. Fuig, home!
- ENRICH Táncales. No tingas por.
- CRIST. Vamos. Aixís?
- ENRICH Ara veurás si ets hermosa. (*Li posa una cadeneta.*)
- CRIST. Pero cóm, si tinch la vista tancada?
- ENRICH Donchs óbrala, y véyas si t' agrada aqueixa cadena. (*Abrassantla pel coll.*)

ESCENA XI

Dits, RICARDO

- RIC. (*Dalt de l' escala, mudat, levita y sombrero.*)
(*¡S' estiman! Son ditxosos!*)
- CRIST. Enrich! Ja veurás! Atrevit!
- ENRICH Ricardo, vas enterament de las festas! Avuy ja estarém de trueno?

ESCENA XII

Dits, MESTRE JAN y VALENTÍ que marxa de la fornal

- JAN (Sempre 'l mateix!) (*Mirant á Ricardo.*)
Enrich! Ricardo! Acás no tinch de darhos lo vostre jornal? Té, Ricardo, aquí tens un compte del sastre. Puja disset duros, la mateixa cantitat de la teva quincena. Jo no vull que 'ls meus fills quedin á deurer res.
- RIC. Pero si jo necessito...
- JAN Si tens necessitat de diners, tinch obra que darte. Demá diumenge, pots anar á fer un remendo.
- RIC. Estich compromés tot lo día.
- JAN Y també la nit, no es vritat?
- RIC. Com vosté nos deixa lliures las festas...
- JAN Está be! Cumpleix 'l compromís.
- RIC. Pero si vol, no surtiré per res de casa.
- JAN Jo no vuy res. (Sempre 'l mateix! Oh! De segur que no es aquest lo fill meu!) Enrich, aquí tens tu també lo teu jornal. (*Donantli un paper.*)
- ENRICH Lo compte del sabater y del sombreroer! Set duros de menos! Estém ben arreglats!
- JAN (*Cristina, damunt l' escriptori he deixat algunas monedas, com si jo no 'n sabés res, déixali lo que vulgui.*)
- CRIST. A Ricardo?
- JAN (A Ricardo?... Sí, á tots dos.) Valentí! (*Cridant.*) Vaig á sortir! Cuydado ab la casa! Cristina, la capa. (*Se 'n va Cristina.*)
- RIC. Vol que l'acompanyi?
- JAN Gracias! Perque segurament no anirém tots dos per un mateix camí.
- CRIST. La capa. (*Sortint.*) (Ricardo, tinch que enrahoná ab tú.)
- ENRICH Si soch lo més desgraciat!
- JAN Que tens, Enrich?
- ENRICH Qu' haig de tení, que tots los sabaters y sombreroers mereixen ser fusellats! Es el cas que...
- JAN (*Fa com si 's fiqués ma á la butxaca, pero 's deté.*) (Pero, no: devant de 'n Ricardo, no.)

- Escolta, Enrich, vols anar demà al matí a trevallar á lloch de 'n Ricardo?
- ENRICH Vaya, si vosté vol. (Aixó ajudarà al meu plan.)
- JAN Pues ja 't diré lo que tens de fer. Bona nit. Vens, Enrich?
- ENRICH Desseguida. Prench la capa.
- JAN (Quina diferencia l' un de l' altre!)
- ENRICH Ja estem marxant.
- JAN Hasta la tornada.
- ENRICH Fins després. (*Se 'n van.*)

ESCENA XIII

RICARDO, CRISTINA

- RIC. Ah! Sempre rencor pera mí! Qué soch desgraciat! Marxaré d' aquesta casa!
- CRIST. Ricardo, deixar á ton pare?
- RIC. Després d' haverme educat en los millors col·legis de las principals families, tan á mí com á Enrich, després que 'ns ha donat instrucció, nos fa trevallar com á miserables jornalers?
- CRIST. Es perque os estima! Per que vol que tingueu ofici y sigueu dignes fills d' ell?
- RIC. Ah, sí!... Y 'ns sacrifica fentnos trevallar entre la inmundicia dels tallers! Ab lo que jo mes desprecio.
- CRIST. Ricardo! No pensa aixís l' Enrich. Ell está molt content del trevall.
- RIC. Donchs jo no! Després, ell es estimat del pare, dels companys, y fins de tu mateixa.
- CRIST. Pero si sembla que tu aburreixis á la teva familia. Y además, deurias de pensar qu' es molt cruel estimar lo que no 's pot arribar á conseguir may.
- RIC. Cristina, qui t' ha dit?
- CRIST. (Ho he endevinat.) Fa molt temps, que ho sé, que t' ho conech, y fins sé que no ets correspost.
- RIC. No hi ha sufriment més gran que 'l de veures despreciat per la dona que s' estima. Soch pobre y ella ignora qui soch.
- CRIST. (Es certa la meva sospita! Estima á una altra.) No hi pensis! (*Dissimulant.*)

- RIC. Ay, Cristina! Si la coneguessis! Es un angel.
- CRIST. (Y m' ho diu á mí! A mí!) L' estimas?
- RIC. Ab tot lo cor!
- CRIST. (Mor, esperança.)
- RIC. Soch pobre, soch obrer, pero res farà tornar enrera la meva estimació! Estich locat per ella! No penso més qu' ab ella! Sols visch per ella!
- CRIST. (Y com l' estima!)
- RIC. Pero que tens, cosineta? Los ulls t' espurtejan.
- CRIST. No, no, continúa.
- RIC. Ah! 't causo llástima, no es vritat? Sí: soch digne de compassió! Tú al menos tens á l' Enrich que t' estima. Estímal, cosina meva, estímal! Ell té un bon cor. Es un poch lleuger, pero mereix la teva estimació!
- CRIST. Sí, l' estimo... Pero procura tú també estimarnos á nosaltres! Al teu pobre pare, al teu germá y á n' aquesta pobre horfaneta que 't voldria consolar. Ricardo, no 'ns deixis.
- RIC. Adéu, Cristina! Soch esclau de la paraula!
- CRIST. Te 'n vas?
- RIC. Sí. Tinch un compromís.
- CRIST. Ricardo! Ans de marxarte tinch de dirte...
- RIC. Qué? Acaba!
- CRIST. Que 'l meu oncle, Mestre Jan, m' ha dit, que si necessitabas algún diner, que jo...
- RIC. No, Cristina, no! (Véurem rebaixat de tal manera! No volguermel dar ell! Oh!) Adéu, Cristina!
- CRIST. Ricardo!
- RIC. Adéu. (*Se 'n va deixant la porta oberta. Fosch completament.*)

ESCENA XIV

CRISTINA, *després* GREGORI

- CRIST. Pobre Ricardo! Pobre de mí! Estima á una altre y per ella nos deixa tots los días de festa! Ay, que felís deu esser aqueixa noya! Y jo també l' estimava! Pobre amor meu! Fuig, esperança! Que desgraciadas som las

donas en no poguer declarar lo que sentim dintre del cor! (*Surt Gregori tapat ab capa v 's fica cautelosament á l' escriptori.*) Té rahó, diu que l' Enrich té bon fondo y es precis estimarlo! Y... no hi ha més, l' estimaré! Quin desengany més amarch ha consumit avuy la meva alegría. Com se tenen de vense desapiadadament los impossibles!

ESCENA XV

CRISTINA, MESTRE JAN, *luego* VALENTÍ

JAN La porta oberta! Y en aquesta hora? Aixó es tenir ganas de que 'ns robin! Qui hi ha aquí?

CRIST. Ay! Mestre Jan!

JAN No t'espantis, Cristina! Soch jo. Es una imprudencia tenir la porta oberta á tal hora. Ahont es en Valentí?

CRIST. No sé... Crech qu' es allí dins.

JAN Estás conmoguda! Qué tens?

CRIST. Res, oncle, res. (*Tinch lo cor ferit!*)

JAN Hola! Valentí! Qué sou sorts?

VAL. (*Dins.*) Senyor!

JAN Y tú, crech que ja debias d' estar per dalt arreglant la teva feyna. (*Surt Valentí.*) Valentí! Ahont erats?

VAL. Acabava d' arreglar una máquina.

JAN Aquí ningú compleix ab la seva obligació.

VAL. Sento molt...

JAN Ja es hora de que la porta estigui tancada. Llum! Encén llum. No veyeu qu' es fosch! (*Valentí l' encén.*)

ESCENA XVI

Dits, ENRICH

ENRICH. Donchs que ja 'ns entornem á casa?

JAN Sí, Enrich! Ja no sortim: y Ricardo?

ENRICH. Ricardo? Ha sortit.

JAN Com tots los dissaptes! Tota la nit ab los companys! Oh! aquest noy no te la meva

sanch! Valentí, tanca la porta! Ja no 's obra per ningú! (He fet molt be de tornar.) He vist uns homens á la cantonada que no me han fet goig, y 'l barbé me acaba de dir que la nit passada han robat á casa 'l Baró de Cervera.

ENRICH. La casa que tinch d' anar demá á trevallar?

JAN Sí, allí mateix. Aném Cristina; ja 'ns quedém! A dalt tots; á sopar! Y no penseu més ab Ricardo ja qu' ell no vol la nostra companyia. Amunt. (*Pujant cap á l' escalera tots.*) Enrich! Qué fas aquí? No pujas? Apa anem á sopar.

ENRICH. Sí, te rahó: allá vaig. (En Gregori s' haurá cansat d' esperarme! Ja li donaré demá lo que puga.)

ESCENA XVII

GREGORI

GREG. (*Que surt de l' escriptori.*) Demá ja no ho necessito! M' ha sortit tot millor de lo que pensaba! No hi hagut necessitat del meu company. (*Ensenyant lo ganivet.*) Sis mil durets! Negoci fet. La calderilla pésa! Per mí 'ls diners, y tú quedat ab l' honra, miserable Mestre Jan. (*Se 'n va foro.*)

TELÓ

ACTE SEGON

Vanitat y orgull

Saló en casa de D. Damiá. Portas laterals y al foro. Cortinatjes. Sofá. Butacas, taula y escribanía.—Es de dia.

ESCENA I

DAMIÁ, HONORATA

(*Sentats*)

DAM. Estimada Honorata, ja es precis que s' acabi la teva vida solitaria, y pensa que t' espera un hermós porvenir ab la persona de don Rossendo, el teu cosí.

HONOR. Estimadíssim avi, vosté també es de la opinió de que 'm convé aquest jove tan vanitós?

DAM. Vanitós? Aixó es injust Honorata. D. Rossendo ha sigut educat á París y coneix més be 'l mon que tots los joves de nostra ciutat.

HONOR. Si l' esser coneixedor del mon consisteix en ser impertinent, ja li dich, avi, qu' es bona recomendació.

DAM. Hola, hola, Honorata; aixís miras al que deu esser el teu marit? Al que ha de procurar-te la teva felicitat? Rahó de sobra te 'l teu tí, el Baró de Cervera, quan me diu que jo t' he educat potsé ab massa mimo. Me n' empanedeixo! Cara séria! Cara séria! Aixó es lo que necessitas!

HONOR. Apa, avi, no siga reganyós, que ja sab que el paper de las nenas *mimadas* es estimar al que las mima!

DAM. Cara séria! Jo no vuy fer un mal paper ab el teu cosí D. Rossendo.

HONOR. Pero escolti, avi. No sab que jo estimo á n' en Ricardo?... Qué no sab que no puch olvidar la bravesa ab que va posarse devant de nostres caballs desbocats, ab perill de perdre la vida?

DAM. Be, pero aixó se paga ab un agrahiment y res mes! Mil vegadas li he demostrat estar-ne agrahit.

HONOR. Oh! pero jo, avi, dech dirli, que 'n Ricardo m' agrada, que 's simpátich, que te una figura agradable, que jo no 'l puch mirar ab indiferencia porque... vaja tinch que dirli que l' aprecio y que n' estich una mica enamorada.

DAM. Vaja, m' agrada! No ho diguis pas ab indirectas que be prou que ho entenich! Pero te has begut l' enteniment? Estimar á un jove que encara no sabém quina es la seva familia? D. Rossendo es opulent, rich... y á més, nos convé.

HONOR. Pero, si es tan vanitós y 'n Ricardo tan amable!

DAM. Tórnahi ab lo ditxós Ricardo! Ignoras la nostra posició, nostre rango? Y després lo compromís contret ab lo teu tío lo pare de D. Rossendo? Ja sabs Honorata, que vaig quedar viudo quan encara era jo molt jove y ab dos fills. Lluís, el meu primogénit, y la teva pobre mare, qu' en pau descansin tots dos. Ta mare no tenia cap esperansa de que se casés, quan lo Comte de Prat me demaná la seva ma, home rich y opulent.

HONOR. Ah, veu; lo meu pobre pare sols va buscar amor...

DAM. Un cop casats, al cap d' un any vingueres tu al mon. Reynaba la crudel guerra civil. Ell había estat compromés ab el partit carlista y ocupaba una posició elevada al costat de Carlos Quint. Va seguir á Cabrera fins l' últim moment, deixantme á la meva filla, la seva esposa, al meu cuidado y adelantada d' un estat interessant. Al cap de

tres mesos varem rebre carta d'ell notificantnos que estava á Pamplona, gravement ferit d'un desafío. La seva esposa—ta mare—á pesar de trobarse com he dit, se empenyá anársen á son costat. Lo Baró de Cervera, tío teu y germá del teu pare, volgué acompanyarla, y mil voltas he plorat, contantnos aquest la desgracia y sorpresa de los carlistas en que la meva filla sigué assassinada aquella nit, robantli joyas y alhajas.

HONOR. Pobre mare meva!

DAM. Ton pare, morí de resultas de la ferida, y no hem sabut mes de la teva mare! Tu has quedat en aquest mon sens cap més amparo que el del teu pobre avi, no obstant de ser teva tota la fortuna del teu pare, que es bastant respectable, aixís ell ho había deixat en un testament á ta mare, que si ella morís passés á tú la seva fortuna! Jo soch ja vellet, y si no 't vols casá ab el teu cosí, lo teu tío será 'l teu més encarnisat enemich, y... pensa, que no tens altre protecció que la nostra en aquest mon.

HONOR. Avi, no enrahoni aixís, que m' entristeix.

ESCENA II

Dits, CRIAT. Després RICARDO

CRIAT El senyor Ricardo demana permís per entrar.

HONOR. Ricardo? Qu' entri! qu' entri! (*Se 'n va 'l Criat.*)

RIC. (*Entrant.*) Als peus de vostés! D. Damiá, estich á las sevas ordres.

DAM. Bon día, senyor Ricardo, m' alegro moltíssim de véurel per aquí!

RIC. Gracias. Vosté sempre amable y digne, que potser soch importú é indiscret abusant de la condescendencia.

DAM. Vosté no abusa may en aqueixa casa, ja ho sab.

ESCENA III

Dits, CRIAT

- CRIAT D. Damià; el Baró de Cervera y 'l seu fill.
RIC. El Baró de Cervera?
HONOR. Sí, el meu tío.
DAM. Dígali que vinch desseguida. (*Se'n va 'l Criat.*)
RIC. El Baró de Cervera!
DAM. (S' ha turbat!) Sí; ha arribat fa vuyt días ab el seu fill y están allotjats en aqueixa casa. Vosté 'm dispensará si 'l deixo un moment. Tinch que enrahonar de negocis; de un tracte matrimonial.
RIC. Un matrimoni?
DAM. Sí, Honorata que s' ha de casá ab lo fill del Baró.
RIC. Ignoraba... (*Estich confús.*)
DAM. És una unió ja tractada fa molt temps.
RIC. Li dono la meva enhorabona, Honorata.
DAM. (*Fingit.*) Aixís donchs ja 'm dispensará; fins á després. (*Com arreglo jo aquesta qüestió!*)

ESCENA IV

HONORATA, RICARDO

- RIC. (El Baró de Cervera! Aquest home tant orgullós voldrá saber jo qui so y si 'm descubreix potsé 'm treurán ignominiosament. Ah!)
- HONOR. Ricardo, se 'n va?
RIC. Sí, me 'n anaba d' aqueixa casa.
HONOR. Y per qué?
RIC. Perque soch molt desgraciat! Pero á vosté li será aixó molt indiferent y no val la pena...
HONOR. Indiferent? Indiferent quan estich amensada ab lo matrimoni de mon cosí á qui jo aborreixo? A qui detesto?
RIC. Honorata, qué diu! Será cert?
HONOR. Ah! Si jo pogués ser corresposta ab un amor verdader que no m' abandonés!

- RIC. Honorata! Disposi de mí! Jo l' estimo, la adoro. (*Arrodillantse.*)
- BARÓ (*Dintre.*) D. Damiá! D. Damiá!
- HONOR. El meu tío! Ah! No 'l vuy veure! Ricardo, á n' al jardí 'ns veurém! No se 'n vagi sense que poguem enrahonar.
- RIC. Li prometo. Soch son esclau.

ESCENA V

RICARDO

M' estima! M' estima!... Y no tení un nom de noblesa! Ser pobre! Ser pobre, quan hasta aqueixa nit jugant tot ho he perdut. Hola! Deu los quart! Per servirlos! (*Saluda ab imperi y se 'n va.*)

ESCENA VI

BARÓ, ROSSENDO

- BARÓ Con que aquest es el que va detenir los caballs del cotxe? Lo vencedor dels caballs desbocats? Ja me pensaba que l' habían despedit. Y D. Damiá ahont deu esser? Li he fet passá recado y no 'l veig. Tinch avuy molt mal humor!
- ROS. Qué dimoni, per lo robo de unas miserables joyas?
- BARÓ No son sols las joyas, la capsa en qu' estaban, contenía també papers.
- ROS. Allavors, perque no s' avisa á la justicia?
- BARÓ (*Deu permeti que no 'n sápigam ni una paraula y que no 's trobi al lladre. Ell ja haúrà estripat los papers.*)
- ROS. Si vosté vol, daré passos, y...
- BARÓ Es inútil... per unas joyas sens valor, per uns papers sens importancia? No, no. No hi ha necessitat de dirho á ningú. No 'n parlém mes y tractém del teu matrimoni, que es lo que avuy convé.
- ROS. Be, aixó sí! La meva cosina no pot de menos qu' estar orgullosa? Tindrà ab mí al modelo de la elegancia.

ESCENA VII

Dits, CRIAT

- CRIAT Un trevallador demana al senyor Baró de Cervera.
- BARÓ Feslo entrar. El pintor ja está retocant aqueixa fatxada que, per cert ho mereixia, y aquest manyá vuy també que arregli tots los panys de las habitacions que tú ocuparás en lo teu próxim casament.
- Ros. Oh! Es que quan jo m' hagi casat tinch ganas d' anarmen á Londres, Alemania, París, Russia y que sé jo que! Barcelona es massa poch per mí.

ESCENA VIII

Dits, ENRICH

- ENRICH Deu los quart. (Hola, quins senyorasos!)
- BARÓ Hola, minyó! Vens á examinar lo trevall que tens que fer? Eh? Qué dius?
- ENRICH (Vaya una franquesa! Ja 'm tracta de tú!)
- Ros. Vaja, respon. (*Aplicantli 'l lente.*)
- ENRICH (L' altre quatr' ulls! Quin tipo. Quinas patillas de grill.)
- Ros. Vaja, imbécil, contesta: qué fas aixís mirant?
- ENRICH (Imbécil! Espérat, espérat, que ja t' enraonaré com mereixes!) Sí, senyors, vinch aquí perque segons m' han dit, hi ha trevall que convé molt y essent cosas de remendos, á la festa nos podém desocupá mes fácilment! Y com que 'l meu pare, el Mestre Jan, vol que tot se fassi ab pulidés y be, 'ns ho guarda per la festa.
- BARÓ Ah! Tú ets fill del Mestre Jan?
- ENRICH Per servirlo! Sí, *senyor, tú.*
- Ros. Qué dius, balitre?
- ENRICH Bala, qué?
- BARÓ Be podía haber vingut ell mateix.
- ENRICH Quan no ha vingut es que no ha pogut y per aixó m' ha enviat á mí! Entén?
- Ros. Be, be; no cridis tant que no som sorts! No siguis ordinari! Apren de modos.

- ENRICH Pero faig tot lo possible per no apendrer de tractar *de tú* á la gent. Entén?
- ROS. Insolent! Home baix.
- ENRICH Quatre ulls!
- BARÓ Eh! Qu' es aixó? Vinga ab mí. Tinga respecte.
- ENRICH Vosté ho ha entés.
- BARÓ Anem!
- ENRICH Anem donchs. Vaya, vaya! (*Se 'n van.*)

ESCENA IX

ROSSENDO, RICARDO

- ROS. Be, al últim es un home de trevall!
- RIC. (*Sortint.*) (A l' Honorata no l' he vista baixá al jardí. Hola! Aquí encara aquest tipo?)
- ROS. Molt senyor meu! Si espera vosté á D. Damiá y al meu papá'lo Baró, pot esperá y li faré companyia.
- RIC. Gracias, gracias!
- ROS. Home, crech que vosté es e jove que va detenir los caballs desbocats del cotxe en que hi anaban D. Damiá y Honorata?
- RIC. Sí, senyor.
- ROS. Suposo que ja li haurán dat la paga, no es vritat? Alguna moneda d'or? Un regalet?
- RIC. No necessito res.
- ROS. Ah, vamos: allavors aixó, vosté l' honra molt. Ser després... (*Treu cigarros.*) Vosté fuma? Vol un habano? No fassi cumpliments.
- RIC. Gracias. Gracias, li he dit.
- ROS. Home, donchs em voldria er el favor de dirme en aqueixa casa qu' hi fá? Qué hi espera?
- RIC. Y á vosté qué l' importa?
- ROS. Senyor meu! Es que tinc que dirli que fassi 'l favor de deixá en pa' aqueixa casa! Es la de la meva promesa!
- RIC. Y vosté, qui es? Quinas faculats té per treurem d' ella?
- ROS. D. Damiá m' ho ha encarreat. Ho sab ara?
- RIC. Jo no li he dat cap motiu pe tractarme tan durament. D. Damiá es mol persona!

- ROS. Pero m' ha facultat á mí lo suficient pera castigar abusos.
- RIC. Castigarme vosté á mí? Vosté...? Vosté...? Ja sab el que diu?
- ROS. Jo! Jo!
- RIC. Li aconsello que se 'n vagi en nom de Deu, que no siga ni molest ni fátuo!
- ROS. Insolent!
- RIC. Tinga compte ab lo que diu! Mirí que no 'm coneix! Miri...
- ROS. Y li daré una lliadó.
- RIC. Es poch vosté!
- ROS. Cobart!
- RIC. Cobart? Donchs, tingui! (*Li dona una bofetada.*) Y ara á fora l' espero! Surti perque li tallaré la llenga!

ESCENA X

Dits, D DAMIÁ, HONORATA

- DAM. Qu' es axó? Qué passa?
- ROS. 'L senyor m' ha insultat.
- RIC. M' ha dit que vosté, D. Damiá li había donat l' encárrech de despedirme d' aqueixa casa!
- DAM. D. Rosendo, jo no l' he fet tal encárrech! La vritat en son lloch!
- RIC. Ho veu Si es un insípit! Surti á fora, home insustacial! Surti, li dich!
- HONOR. Un deafío? Ho sent, avi? Ah, no, no, evítiau!
- DAM. Respécin aqueixa casa!
- RIC. Gracias D. Damiá, ja 'm creya jo que no tenia e semblant autorisació.
- HONOR. No, no Ricardo; no s' ho prengui aixís! Cálmis

ESCENA XI

Dits, BARÓ

- BARÓ Qué son aquets crits?
- ROS. Ah! Es vosté? Escolti. (*Parla baix al Baró.*)
- RIC. Senyor: 'M permeterán que jo 'm retiri.

- DAM. Al contrari; desitjaba parlar ab vosté. Espero que 's quedarà.
- HONOR. Sí, avi, sí; fàssil quedar.
- RIC. Crech que no era aquest el modo de enviar-me á dir una qüestió tan delicada.
- DAM. El meu agraïment per vosté, Ricardo, serà etern!
- BARÓ Ja aixó passa de ratlla! Senyor Ricardo! Vosté s' ha atrevit á freqüentar aquesta casa pot ser més de lo que era prudent. D. Damiá, ja fa días que li debía cridar l' atenció, y que era obligació seva averiguar l' estat y posició de vosté.
- DAM. Jo?
- BARÓ Sí: vosté debía informarse millor de qui es aquest subjecte y á quina familia perteneix, á fi de que no 's freqüenti ab la familia del Baró de Cervera, honra de Catalunya! Se diu Ricardo! Sí, Ricardo, pero sens familia ni nom que estiga á nostre nivell y á nostra classe!
- HONOR. Ricardo, díguins quina es la seva familia, perque estich segura que vosté perteneix á una familia noble.
- RIC. (Quina vergonya! Confessar qui soch y á devant d' ella! Devant de tots!)
- BARÓ Rossendo es fill d' un Baró y jo no puch consentir que 's desafihi ab un que no es de la seva classe! Ho veyeu?... Calla! Al fi serà un miserable.
- HONOR. (Deu meu! M' hauré enganyat?)
- DAM. Ricardo, esplíquis, jo li demano, li suplico.
- RIC. D. Damiá, permétim que guardi la reserva referent á la meva familia. Ella es molt digne y tan honrada com puguin serho los que tenen tituls y honors! Poch importa que vosté ignori el nom del que va tenir la inmensa fortuna de haber salvat á la seva Honorata, á qui havia tingut l' atreviment de posarli tota la estimació del meu cor! Rébin la meva eterna despedida, pero no sens que quedi satisfet l' insult que 'l senyor me deu satisfer.
- ROS. Quan vulgui!
- RIC. Anem, donchs! Surtim!
- HONOR. Ah! No, no! Deteniulos!
- RIC. A fora! Al carrer!

ESCENA XII

Dits, ENRICH

- ENRICH Quin soroll! Qué veig! Ricardo! Qué tens?
RIC. T'ú aquí?
DAM. }
HONOR. } T'ú!
BARÓ Qué 'l coneix?
ENRICH No 'l tinch de coneixer si es el meu germá!
TOTS El seu germá?
ROS. Ja, ja, ja! El fill de Mestre Jan! Un pobre fundidor! Un jornaler! Ja, ja, ja!
RIC. M' has perdut!
ENRICH Hauré fet algún disbarat! (Ara caich, aqueixa senyoreta será la que estima 'l meu germá.)
ROS. Con que vosté es germá de aquest gran senyor? Ja, ja, ja!
ENRICH Aquest senyor no está en son judici!
RIC. Ni una paraula mes! Ja li he dit que tinch necessitat d' arrancarli la llenga!
ROS. Jo no 'm desaffio ab un home que no siga igual á la meva classe. No estich acostumat á tractar ab gent d' estenallas y martells!
RIC. Miserable! (*Va á donarli una bofetada.*)
DAM. Senyor Ricardo! Detinguis devant meu! Jo li mano.
ENRICH Y mátal d' una vegada!
BARÓ (*Posantse devant de Rossendo.*) Si avansa tan sols un pas li faig el cap á bussins! Enrera!
DAM. Ricardo!

ESCENA XIII

Dits, CRISTINA

- CRIST. (*Dintre.*) Deixeume entrar! Deixeume entrar!
ENRICH La veu de ma cosina!
ROS. Aixó sembla una reunió de familia! Ni mes ni menos que la casa d' un pobre!
CRIST. (*Sortint.*) Enrich! Enrich! Quina desgracia! Quina desgracia!

- RIC. Cristina! Una desgracia?
- CRIST. Ricardo aquí? Ah! (Aqueixa es la senyoreta tan hermosa!)
- HONOR. Com me mira!
- ENRICH Pero qué tens? Qué passa?
- RIC. Esplicat. Qué hi há?
- CRIST. Anavam á surtir á passeig, com de costum cada diumenge, y al anar Mestre Jan al seu quarto per mudarse 'l vestit, ha vist que li han robat tot lo diner, y també 'l que ahir va portar á casa! Sis mil duros!
- ENRICH Qué dius? Corré!m!
- RIC. Arruinats!
- BARÓ Sis mil duros!
- DAM. Ricardo, si la desgracia qu' ha sufert lo seu pare desminuheix la seva fortuna, aniré á recordarli que jo y Honorata li debém á vosté la vida!
- RIC. Gracias, D. Damiá.
- BARÓ Qu' es lo que veig? Fassi 'l favor, senyoreta. (*Mira las arrecadas y 'l collaret.*) Sí, sí, no m' equivoco. Senyora, las joyas que vosté porta no li perteneixen, han sigut robadas.
- TOTS Robadas?
- CRIST. Deu meu! Qué diu! Ah, jo 'm móro! *Cau desmayada.*)
- ENRICH Jo sabré 'l lladre qui es!

TELÓ

ACTE TERCER

La infamia

La mateixa decoració del acte primer

ESCENA I

MESTRE JAN, VALENTÍ

- JAN Y que diu 'l jutje, Valentí? L' has vist ja?
- VAL. Mestre Jan, 'l jutje ja té las senyas del home que jo li he dat y potser avuy mateix el cridarán á vosté á declaració.
- JAN Estich arruinat! No sols m' han prés el dinner, sino la reputació, el crédito, la felicitat, el repós y 'l porvenir dels meus fills... Oh! pobre de mí! Tindrè de quebrar! Quedaré deshonorat! No podré pagar el crédito! (Oh! no, no, avans 'm mataré!)
- VAL. Mestre Jan! Tranquilisis!
- JAN Y n' obstant aquest home que m' ha prés la felicitat, sols será condemnat com á lla-dre y al cap de poch temps ja tornarà á correr pe 'ls carrers! Ah!
- VAL. Pero, Mestre Jan, per Deu! encara que tinga aquesta desgracia, no deus desesperarse! Si no pot pagar los créditos de prompte, cap acreedor s' atrevirá á serli exigent. Tothom sab qu' es vosté un exemple d' honradés! Li darán el temps suficient, y á forsa de

- trevall tot se pot remediari! Tothom l' estima, los obrers, los fills de vosté. En fí, tots!
- JAN Ah! Los meus fills, dius?
- VAL. Sí, son dos joves molt honrats!
- JAN Sí, efectivament, Enrich es un bon fill.
- VAL. Y Ricardo també.
- JAN Ricardo? Ricardo m' enganya! Jo qu' estab tan orgullós dels meus fills! Y á Ricardo que l' he estimat més que á l' Enrich! He rebut el cástich d' aquesta preferencia! Solament Ricardo ha tingut la mira d' apendre á despreciar á la familia y de volguer ser més de lo qu' es.
- VAL. Mestre Jan, es vosté molt injust ab ell! Los caràcters no son iguals.
- JAN Jo he apreciat sempre á n' en Ricardo; li he dat tota classe d' ensenyansa y ell no m' ha apreciat á mí! Es un ingrát que 's dona de menos d' esser fill meu.

ESCENA II

Dits, CRISTINA, RICARDO y ENRICH.

- RIC. Pare! Pare! (*Abrassantlo.*)
- CRIST. Oncle!
- JAN Enrich! Cristina! (*Dant la ma.*) Vosaltres sou lo meu consol, vosaltres, dolsas prendas del meu cor.
- RIC. Parè, ab el sentiment y el dolor, vinch á...
- JAN Gracias.
- RIC. (*Rehusat per totas parts?*)
- ENRICH Perque está desesperat? per el robo? Per lo diner? Vosté l' hãbia guanyat per nosaltres: donchs ara nos toca guanyarlo per vosté! No es vritat, Ricardo?
- RIC. Cumplirém ab lo nostre deber.
- CRIST. Sí, sí.
- JAN (*Ab lo deber! Res ab el cor!*) Sí, sí, Enrich, jo espero ab tú, tú que no ets orgullós ni vanitós! Tú que no 't posas guants perque el trevall no t' embruti las mans!
- CRIST. (*Contenint á Ricardo.*) Oh! No digas res, Ricardo! contenta al teu pobre pare; es tan desgraciat!
- JAN Ja es temps de que aixó s' acabi! Valentí

déixans sols. No, tú quedat, Cristina, perque tú ets de la mateixa familia y filla d'un honrat obrer com jo.

CRIST. Qué vol dir, oncle?

ESCENA III

MESTRE JAN, RICARDO, ENRICH, CRISTINA

JAN Vaig á comunicárvos un secret que es un misteri per vosaltres dos.

TOTS. Un misteri?

JAN Sí, y potser os aclarirá cosas que semblarán extraordinarias en la conducta meva per vosaltres.

RIC. (Qué será aixó?)

JAN Era á Pamplona. La guerra civil estava en lo més fort de la época y la major part dels habitants abandonavan la ciutat. A cada pas s'esperaba que atacaria l'eczércit carlista. Jo allavors hi estava de majordom en un gran taller y també anaba á fer lo mateix, deixar la ciutat; pero no podia, perque aquell día la muller, la meva pobre María anava á donar un nou sér al mon. Era de nit y tot lo meu temor era que 'l atacar los carlistas no morís la María d'algun espant. De prompte sentim las descárregas pe 'ls carrers y 'l retró del canó bronzía contra aquellas murallas! Un cirugiá de regiment prestaba aussili á María, y 'l sentir l'estrépit del combat volia correr al seu lloch com á bon militar. Ab planys y súplicas vareig lograr que no 's mogués, que 'l seu lloch era aquell. Els carlistas ja 's feyan amos de nostras casas. Agafo 'l fusell y surto al carrer sens esperar cap resposta. Al sortir disparo y 'm vaig veurer desseguida voltat per un grupo de carlistas. M' haurian mort en aquell moment si 'l capitá que manaba la forsa no ho evita. Varen ferme presoner y m' obligaren á servirlos de guia pera conduhirlos fora de la ciutat, donchs 'ls nostres la reco-braban altre vegada. Tota la nit vaig estar ab los carlistas. ¡Quina desesperació quan desde 'ls més elevats turons veyá com cre-

maban algunas casas y edificios! Al despuntar l' aubada se traba un nou combat, y 'ls carlistas tingueren que fugir abandonant bagatjes y municions! Jo vareig poguer escapar gracias á n' aquella confusió! Corria cap á la ciutat, ab espant y mort de cansanci. Al tornar á las murallas, las guerrillas me detenian, pero un voluntari me va coneixer y al esplicarli la meva desesperació me respongué que no tenia res que temer, donchs lo cirugíá militar estaba sens dupte en ma casa, perque ningú l' habia vist. Un altre voluntari de la mateixa guerrilla digué que en ma casa aquella nit hi habia hagut gran trasvals.

ENRICH
JAN

Qué volía dir?

Èscolteu! Durant la meva ausencia, quan los carlistas foren amos de la ciutat, una pobre senyora que estaba en lo mateix estat que la meva María y en mitj del combat, perduda y atontada, trobantse al carrer en aquella sorpresa dels carlistas, necessitava també l' aussili d' un facultatiu. Los carlistas li habian senyalat ma casa, ahont se trobava lo dit cirugíá de regiment. Arribo á la porta de ma casa y trobo al cancell, el cos d' ell que habia sigut mort violentament.

RIC.
JAN

Pobre cirugíá!

Fora de mí, entro, crido: ningú 'm respon: 'm precipito á la arcoba y trobo á la María cuberta ab un sangrent llansol; l' estiro y sobre el llit hi veig los cadávers de dos donas! Y ab duas tendres criaturas que havian juntas donat á llum! En aquell moment yo creya que m' abandonaba la vida y la rahó. Cridaba, corria, no sabia lo que 'm passaba! N' hi habia per tornarse boig! Morta María y també una altra que no sabia qui era! Aquella nit se 'm quedá grabada á n' al cor. Dos fills! Los dos vius y ellas mortas! No feya mes que preguntar als soldats! Los vehins havian abandonat las casas! Ningú habia sigut testimoni d' aquella desgracia! Ningú em podia dir quin era lo meu fill! Allí, sol, ab lo espetéch del canó que encara 's sentía al lluny junt ab lo remor dels combatents,

pregaba, demanaba á Deu que 'm dongués á conèixer quin era 'l meu fill! Allavors, vaig escoltar la veu del cor que m' indicà quin era 'l meu deber. Desde aquella hora 'ls dos infants sigueren els meus fills!

CRIST. Que Deu li recompensi tan noble acció!
JAN Despres de tants anys, ignorant qui de vosaltres es el fill del obrer, vaig saber que aquella senyora era rica y esposa de un militar carlista que havia mort en aquella Ciutat. Es tot lo qu' he pogut saber. Per aixó he volgut que sigueu dos homes instruits y laboriosos, perque si arribés un día que l' un fos afortunat y l' altre pobre, siga l' un digne de sa fortuna y l' altre fort pera resistir lo trevall, honra de nostres avis.

ENRICH Y nosaltres l' acusabam de injust!

CRIST. Oh, oncle meu, es vosté un eczemple de honor y de virtut. Estich més orgullosa de ser nevoda de vosté que no d' un príncep!

JAN Pero... potser molt be que no pensin aixís aqueixos dos.

RIC. Sí, pare sí: penso igual que vosté y aprobo lo seu bon comportament.

JAN Avuy que soch desgraciat, avuy que 'l meu nom pot unir-se ab un descrédit, no vuy forsarvos á que vosaltres lo malehiu!

CRIST. (*Apart á Mestre Jan.*) Y voldrá vosté avuy fer una elecció quan no ha pogut fer-la lo seu cor en tant temps?

JAN Pero la sanch y 'l cor ho han fet ya entre nosaltres! Mira be á tots dos! Enrich sencill, obrer, honrat trevallador com nosaltres y Ricardo orgullós, ple de vanitat y avergonyit de la seva posició! L' Enrich nos estima. En Ricardo nos desprecia, no es dificil de compendrer quin es lo meu fill!

ENRICH Tots dos, Mestre Jan!

JAN Oh, Enrich! Enrich! (*Abrassantlo.*)

RIC. (*Tirant els guants.*) Donchs be! No obligaré al meu pare á que 'm pagui ab lo carinyo de fill, pero tinch el dret de demaná al meu protector que 'm permeti desquitarme dels seus beneficis! Suposat que veig que vostra indiferencia se dirigeix á mí, y que conteu que no dech ser jo 'l vostre fill

no trevallaré ja per lo meu pare, pero ho faré per l' home que m' ha criat. Vosté ja ha triat: l' Enrich, sembla que será 'l seu fill, y ara 'm toca á mí. Ja que soch orfe en aquest mon, si vosté ho consent, trevallaré día y nit per l' home qu' ha recompensat la meva trista existencia.

JAN Ricardo, será vritat?

RIC. No hi haurá cap fill que estimi tan al seu pare com jo á n' á vosté.

JAN Fill meu! fill meu! Vina als meus brasos!

ENRICH Aixís, aixís tots!

JAN Fills meus, la desgracia més gran fora pérdrer á un de vosaltres dos.

ENRICH Y de nosaltres tres. La Cristina també es filla seva.

JAN Oh, sí, sí. Avuy es un día felis.

ESCENA IV

Dits, VALENTÍ

VAL. Mestre Jan, se pot entrar?

JAN Qui demana?

VAL. Mestre Jan: han portat aquesta carta del jutje. (*Se 'n va.*)

JAN Dómla. Un día felis per nosaltres, pero no per la fortuna. Ara, fills meus, debem pensar en buscar al lladre.

ENRICH A n' als lladres! Perque ha de saber que ahir vaig comprar unas joyas á un pillastre que vosté ja coneix. Las habia regaladas á Cristina perque avuy es el seu sant, donchs be, á casa 'l Baró de Cervera m' han dit que aquellas joyas eran robadas.

JAN Pero qui te las va vendre?

ENRICH En Gregori.

JAN Gregori! Gregori! (Ell es el lladre!)

ENRICH Ademés, encara li debia entregar certa quantitat de las joyas y com no ha volgut recullí el diner; podria ser molt fácil qu' ell...

JAN Es precis anar á casa 'l jutje. (*Després de haber mirat la carta.*) Vosaltres m' acompanyareu. Tú portarás las alhajas. Ahont son, ellas nos donarán camí.

CRIST. Tingui, (*Se las treu de la butxaca.*) que la vergonya me las ha fetas treurer desseguida.

- JAN Dónamelas! Vaja, anem, fills meus! Enrich, que té 'l teu germà? Veus, altra vegada está trist.
- ENRICH Es qu' es molt desgraciat! Figuris qu' está enamorat d' una noya rica, y després...
(*L' hi enrahona á l' orella.*)
- RIC. (Un de nosaltres dos no es fill seu! Ah! no: aixó es una esperansa boja y seria una terrible ingratitude!) Honorata, Honorata! no 't tornaré ja may més á veurer.
- JAN Qui sab, Ricardo, qui sab! Podém encara ser richs y allavors...
- RIC. Ah! Ja ho sab també vosté?
- JAN No hi ha que desesperarse. Paciencia, Ricardo. El mon dòna voltas.

ESCENA V

Dits, VALENTÍ

- VAL. Mestre Jan! Un senyor que acaba d' arribar ab un cotxe que s' ha aturat á l' entrada, diu que vol enrahonar ab vosté.
- JAN Será un encárrech de feyna! No estich per aixó. Pero es necessari no disgustar als parroquians; dígali qu' entri.
- VAL. Aquí té la targeta. (*Se 'n va.*)
- JAN D. Damiá Arquimbau, Marqués de Casa blanca.
- RIC. (D. Damiá! Ell!)
- JAN Un Marqués aquí?
- ENRICH Es l' amo ahont hi anat á trevallar.
- JAN No era á casa 'l Baró de Cervera? Ell me va enviar á buscá.
- ENRICH Es igual. Están junts.
- RIC. (Qué voldrá!)

ESCENA VI

Dits, D. DAMIÁ

- DAM. Es vosté 'l mestre Jan?
- JAN El que s' ofereix á las sevas ordres. Y aquets son los meus fills.
- DAM. Los he vist anteriorment y 'ls conech á tots

dos! He tingut el gust de tractar ab en Ricardo.

JAN Donchs coneix vosté un jove de nobles sentiments.

DAM. No obstant, podria á Ricardo tirarli en cara que no ha sigut gens franch ab mí.

JAN Perque no li hauria dit qu'era fill d'un obrer, no es vritat? Dispensi, senyor Marqués, pero bastant castigat se troba de la seva culpa! Pero dech advertirli que respectant poderosament la elevada posició de vosté, no per aixó permeteré que ningú l'humilli devant meu.

DAM. No vuy, ni puch humillarlo. Després que jo m'hagi explicat, compendrà quan diferentas son las mevas intencions.

JAN Estich escoltant.

RIC. (Qué dirá?)

DAM. Suposat que vosté ja sab que 'n Ricardo freqüentaba la meva casa, també deurá saber que 'm va salvá la vida á mí y á la meva neta d'un imminent perill.

JAN No, d'aixó no 'n sabia ni una paraula.

DAM. Donchs jo li manifesto que no s'admira de que 'm recordi de concedir una merescuda recompensa, ja que ara se m'ofereix la ocasió!

RIC. (Qué vol dir?)

DAM. La casualitat m'ha fet saber la desgracia qu'están passant y crech que 'n aquest cas l'auxili d'un que s'honra ab la seva amistat pot serli á vosté molt útil... y aqueixa cartera...

RIC. Don Damiá! Una caritat? (Quina humillació!) Don Damiá, si li pesa á vosté l'agrahiment, desd'ara queda lliure d'ell sens necessitat de que 'l pagui.

ENRICH Ben dit, Ricardo, ben dit!

DAM. La generositat el cega.

JAN Dispensi, Marqués: aqueixa delicadesa no es cosa meva.

DAM. Pero, fassi compendrer al seu fill qu'aixó no es un salari, sino una finesa, una atenció!

ENRICH Gracias, gracias. Som molt pobres, pero aqueixos bitllets de banch feririan nostre amor propi.

- DAM. Pero, y si la dongués un estrany aquesta cantitat?
- ENRICH Aixó seria diferent, perque un estrany nos la deixaria.
- DAM. Donchs bueno, jo 'ls la deixo.
- ENRICH Tindriam que pagarli 'ls rédits, y...
- DAM. També 'ls cobraré.
- ENRICH Si no cumplissim los plassos, nos perseguiria...
- DAM. També 'ls perseguiré.
- ENRICH Y nos faria anar á la presó si no paguessim.
- DAM. També ho faré. Seré l'acredor més exigent. Aceptan?
- JAN Aquest negoci es massa bo per nosaltres, y créguim, no 's pot realisá.
- DAM. Allavors me retiro ab el sentiment de que ha sigut despreciat el meu agrahiment y 'l desitj d' auxiliá al decaigut.
- JAN (Oh! No es orgullós com me suposaban.) Perdoni, no s' ofengui de nostra negativa, que consisteix tota nostra noblesa. Per qué privarnos d' ella?

ESCENA VII

Dits, HONORATA

- HONOR. Avi, estich cansada d' esperarlo. (Ah! Ricardo!)
- RIC. (Honorata! Fat desgraciat!)
- CRIST. (Ella!)
- JAN Senyoreta, pot entrar y disposi com si fos á casa de vosté.
- HONOR. Gracias.
- DAM. Honorata, m' habias promés que no sortirias del cotxe.
- HONOR. Sí, pero he vist venir de lluny 'l cotxe del meu tío y he manat ficar lo nostre á una entrada gran d' aquí al costat. He vingut per avisarlo.
- DAM. Y á que venen aqueixas precaucions?
- HONOR. Oh! Es que vosté no ho sab, avi: miri, quan aquest matí 'l tio ha vist aquelles joyas que portava aqueixa senyoreta y que ell ha dit eran robadas, ha quedat com tonto, y anántsen ab el meu cosí, he sentit que

deyan: «Fora molt raro que fossin las mateixas.»

JAN Y qué?

HONOR. Oh, es que murmuraban molt y... quasi m'espantaba l'actitut del meu tío.

JAN Las joyas? Aquí están. (*Ensenyantlas.*)
Mírilas, señor Marqués.

DAM. Qué veig! Aquestas joyas!

ENRICH Jo las vaig comprar.

DAM. A qui? A qui?

HONOR. Y també l'oncle ha dit: «Y tan amagadas que jo las tenia!»

DAM. Sí, sí: sols ell las podía tenir! Pero allavors... Deu meu! Si fos acás lo que jo 'm penso?

HONOR. Pero que té, avi?

DAM. Y ho has sentit be, Honorata, que ell ha dit que las tenia amagadas?

HONOR. Poch se pensaba ell que jo l'escoltés!

DAM. Donchs aqueixas joyas son...

ESCENA VIII

Dits, VALENTÍ

VAL. El Baró de Cervera demana permís per entrar.

DAM. Ell!

RIC. Y s'atreveix?

JAN Qu'entri. Calleu vosaltres.

ENRICH Oh! Aixó ho veurem. Si ve per fer alguna mala partida que vagi alerta.

ESCENA IX

Dits, BARÓ

BARÓ (Aquí D. Damiá? Honorata també? Prudencia!) Vosaltres aquí?

DAM. Bon día, Baró; m'alegro de véurel.

JAN (Qué passará aquí?)

BARÓ Adivino 'l motiu que l'ha portat, y no me admira aquest pas, vista la seva generositat.

- DAM. Sí, perquè he vist que no es lo que vosté 'm deya respecte á n' aquesta honrada familia.
- BARÓ (Qué voldrá dir?) Jo li asseguro que... Senyors, tinch el gust de saludarlos. Hola, Ricardo, encara 'm guardará rencor? Jo al contrari, he vist las equivocacions, y vinch...
- JAN Comprench á lo que deu venir. Crech que li han robat unas joyas, y habentlas aquest jove compradas seria molt fácil no fossin las mateixas, no es vritat?
- BARÓ (Prudencia! Estich perdut!) Sí, efectivament, fora molt probable, y m' arrepenixo d' haber obrat aquest matí tan de lleuger en acusar una cosa que no n' estich del tot ben cert. Vinch á donar totas las satisfaccions en cas contrari.
- DAM. Aquí están las joyas.
- BARÓ (En poder de D. Damiá?... Es precis dissimular. Son las mateixas!)
- DAM. Con que ja veu que no era una suposició tan fora de propósit. Aqueixas joyas...
- BARÓ No, no son las mevas! Dispensi, mil perdons, senyoreta. (M' he salvat.)
- DAM. Cóm? qué no son las tevas? Pero qué! No las coneixas?
- BARÓ (Hola, ja 'm tracta de tú.) No las he vistas en ma vida, ho juro.
- DAM. No las has vistas? Ments! Aqueixas joyas eran las que portava la desgraciada filla meva en aquell viatge que va anar á Pamplona per veurer al seu marit, que tu acompanyabas y que 'ls carlins van assassinar, trovantse en estat interessant?
- JAN A Pamplona?
- BARÓ Es vritat, pero després de vintiquatre anys qu' aixó ha passat, mal puch recordarme de tal cosa.
- JAN Vintiquatre anys! La edat de tots dos!
- DAM. Sí, pero després de vintiquatre anys es més difícil creurer que aquestas joyas trobadas aixís, fossin robadas per los carlistas com nos creyam.
- JAN Fa vintiquatre anys que la seva filla va ser assassinada y robada per los carlistas que van entrar á Pamplona? (Ab interés.)
- DAM. Sí!

JAN Qu' era la esposa de un elevat personatge carlista?

DAM. Sí.

JAN La fetxa, la fetxa!

BARÓ Lo qu' es aixó no se m' ha olvidat may. Era el vintiquatre de Desembre de 1839, quan al arribar á las portas de la ciutat, forem sorpresos en terrible combat per los carlistas, perdent de vista á la mare de Honorata, la que no he sabut may més d' ella.

JAN Y diu vosté que va ser assessinada per los carlistas?

BARÓ Va morir assessinada, hò sé del cert.

JAN Sí, pero després d' haber dat á llum á un noy.

DAM. Un noy?

JAN Sí, y aquest noy es...

DAM. Qui?

JAN Aquí están dos noys, senyor Marqués, que fa vintiquatre anys que 'ls vaig trobá en ma casa junts al costat de dos senyoras mortas, la meva muller la una, y l' altre la filla de vosté.

DAM. No comprench.

JAN Mentres aquella terrible nit jo lluytaba per la causa de la llibertat, un cirugiá militar auxiliaba á la meva esposa, y al retornar de presoner vaig trobarlo mort y á las dos senyoras també y vius aqueixos dos noys. *(Va al calaix y treu uns papers.)*

BARÓ Y no 'ns avergonyim de sentir aqueixas mentidas? Si aqueix home sapigués las conseqüencias que pot portar, no las diria.

JAN Jo no sé lo que pot succehir, pero encara ho puch saber menos quan fa vintiquatre anys me van donar aquest certificat la justicia y metjes de Pamplona.

DAM. A veure, á veure. Sí, sí. *(Llegint.)* «Una senyora durant lo combat y sorpresa dels carlistas, qual personalitat no s' ha pogut identificar, justifican los metjes que 's veuria atacada per los dolors d' un part, y al demanar l' auxili d' un cirugiá qu' estava auxiliant á un' altra senyora, s' introduhí en casa D. Joan Martorell...»

JAN En ma casa. Jo vivia allí.

DAM. «Y aquest las trobá mortas ab dos nens vius, que l' autoritat suposa que las ditas senyoras moririan del susto, ó los carlistas cometeren una alevosía, segons l' estat del valent cirugiá, trobat mort també en dita casa y que aquell va fer una marca per precaució á cada nen ab una senya particular...»

RIC. Una marca!

DAM. «A l' un una creu al bras dret y á l' altre també una en lo bras esquer.»

ENRICH Es vritat. Tots dos ne tenim una.

DAM. «Pero no hem pogut descobrir aquets secrets, perque 'l cirugiá que va fer las marcas y qu' era el que podia dir á quina mare perteneixian cada un, habia sigut mort, n' obstant d' haber declarat algun carlista que habia entrat á la habitació durant aquella nit una persona de bona composura y de coneixensa en las filas de D. Carlos. Ell en sortia quan los carlistas hi entraban.»

BARÓ (Respiro!)

DAM. «Pamplona á 28 Desembre de 1839. L' Alcalde, etc., etc.» Con que un dels dos...

HONOR. Sí: un dels dos es el meu germá.

DAM. Pero, quín deu ser?... Ramón, tú deus saberho.

BARÓ Jo no sé més de lo qu' he dit, y no 'm deixo enganyar per imposturas, que volen usurpar la fortuna del difunt Compte del Prat hermós y de la seva filla Honorata.

DAM. Es que aqueixa desgraciada era ma filla, y per lo tant lo Marquesat que li corresponia toca de dret als seus fills á més de la fortuna del seu pare.

ENRICH (Ja 'm sembla qu' en Ricardo 'l veig Marqués.)

HONOR. (Deu meu, quina esperansa! Si Ricardo fos el meu germá? Oh, que no ho permeti Deu!)

DAM. Pero, no tenir res que 'ns dongui una aclaració! Y per altre part, tenir en nostre poder las joyas de ma filla y no saber d' ahont han sortit!

BARÓ Si aquest senyoret las ha compradas, no té cap dupte qu' haurá sigut ab algun de aquells carlistas de Pamplona.

ESCENA X

Dits, ROSSENDO

ROS. Ab permís, papá, paraula. Vostés nos dispensarán.

RIC. Aquí vosté altra vegada?

DAM. Detinguis, Ricardo, ó sinó tot ho perdem. (*Baix á Ricardo. Dos grupos. Baró y Rossendo forman un y los demás un altre.*)

BARÓ. Qué passa? (*Ab interés.*)

ROS. Aixís que vosté se 'n ha anat, ha vingut á casa un home que diu que li convé molt enrahoná ab vosté desseguida, y m' ha entregat aquesta caixeta, dihent que la seva fortuna dependeix en que vosté la vegi.

DAM. Aquesta caixeta jo la conech.

BARÓ. Vinga, Vinga! (*Apart á Rossendo.*)

DAM. Aquesta caixeta es la que la meva filla hi tenia guardadas totas las joyas. (*Mirant al Baró.*)

ENRICH. Sí? Donchs la tenim de veurer. (*Se tira sobre Rossendo al temps que l' anaba á donar al Baró.*) Vinga aquesta caixeta.

ROS. Atrevit.

BARÓ. Insolent.

ENRICH. Silenci, ó ab aquest mall li parteixo 'l cap. (*Agafantlo.*)

BARÓ. (*Estich perdut!*)

ENRICH. Registrin la caixeta.

JAN. Una carta.

DAM. Llegéixila! Llegéixila!

JAN. «Senyor Baró de Cervera: El secret que conté uns papers qu' he trobat en aqueixa caixeta, valen mil duros: si te gust de donármels, vindré á demanalshi.» No te firma.

ENRICH. Qué veig! Es la lletra de 'n Gregori. La mateixa.

ROS. (*No tinga por. Per precaució 'l tinch tancat al cuarto de vosté. No li deixat sortir.*)

BARÓ. (*M' has salvat!*)

DAM. Gregori! Qui es aquest Gregori? Tú 'l deus coneixer! Ramón, es precis buscarlo. Ell nos dirá...

BARÓ. Ignoro qui es ni 'l conech tampoch.

- ENRICH Oh! Ja 'l trobarém. No tingan cuidado.
RIC. Es precis no deixar sortir aqueixos dos.
ENRICH Al contrari, que marxin, deixarlos anar; ja caurán á nostras mans.
BARÓ Senyors, me dispensarán, pero sagradas ocupacions m' obligan á deixarlos. Vens, Rossendo?
RIC. Y jo permetre que Rossendo quedi sense que rebi de mi una llissó?
BARÓ (M' he salvat. Correm en busca d' aqueix home.) Als peus de vostés. (*Se 'n van.*)
DAM. Pero y sino trobem aqueix home, que fem?
ENRICH El trobarém! Jo sé 'ls llochs que sol freqüentar! Ricardo, tú ves á las casas de menjá del barri de Sant Antoni; vosté, pare, recorri algunas tabernas, qu' essent avuy diumenge es fácil trobarli.
JAN Y tú?
ENRICH Jo no deixaré de vista á n' aquests dos pillets.
DAM. Van ab cotxe.
ENRICH Correré més qu' ells.
HONOR. Avi, que prengui 'l nostre.
ENRICH No m' hi sabría avenir. No perdem temps, perque estich convensut que 'n Ricardo es el fill del Marqués del Prat hermós, y 'l cor me diu que no tinch de parar fins trobar al lladre del Mestre Jan.
JAN Deu guihi 'ls teus passos.
HONOR. Que Ricardo no siga 'l meu germá.
ENRICH Ay Baró, Baró! Ja 'm sembla qu' has begut oli! Confiansa, y ja sabrá ahont arriba la perfidia y l' enginy dels honrats fills del trevall.

TELÓ

ACTE QUART

Cantan papers y...

Un quarto reduhit en la habitació del Baró en casa de D. Damiá. Porta al foro. Balcó á la esquerra. Taula ab tapete. Cadiras bonas. Una xameneya de saló á la dreta, primer terme. Porta al costat, etc.

ESCENA I

GREGORI

(Assentat, ab una ampolla de vi á las mans. La porta del foro tancada. Un candelero encés.)
Sembla que tarda molt á venir lo senyor Baró de Cervera! Potsé haurá fet alguna mala pensada? Oh! lo qu' á mi 'm sorprén es que m' hagin tancat, ab l' escusa de que 'n aqueix quarto estaria millor. Diu que m' entretingui ab vi de Jerez. Anem alerta, Gregori, que no 't convé fer cap viatge á Ceuta. Mirém la fugida! No puch escaparme! Un balcó! Pero cá: la gent ho veuria! Si jo pogués atrapar l' escala de la bastida d' aquest pintor qu' estava retocant la fatxada! Si ell hi fos, pero sembla que ja ha plegat! Potsé m' hauria anat millor escaparme ab los sis mil duros de Mestre

Jan. Qui tot ho vol tot ho pert, y tot just he tingut temps la nit passada d' amagar aquella cantitat. No será 'l Baró tan tonto que 'm delati á la justicia. Si ell sab cosas meas, jo 'n sé de pitjors d' ell y perdria més que jo. Va ser bona idea la de llegir aquets papers, quan ja anaban al foch. (*Treu los papers.*) Aquí están! N' hi faré pagar dos mil duros aixís com n' he demanat mil, qu' ab los altres sis, farán vuyt mil y en quan puga passá la frontera, allavors que trevallin els homens de be. Pero á fe que ja estich cansat d' esperar! Al menos hi hagués aquí alguna calaixera que 'ns poguessim entretenir regirant alguna cosa. Pero ara que hi penso, aquest Baró pot valerse d' alguna astucia en contra meu y... no, donchs á mi *no me la pega*, que diuhen los castellans! Amagaré los papers á la xameneya y no portantlos á sobre que vinga á péndremels. Bueno! No ha sigut mal pensament. No 'm fío ni de la samarreta que porto. Hola! Se sent obrir la porta. Molta calma y ojo!

ESCENA II

GREGORI, BARÓ, ROSSENDO

(*Lo Baró molt determinat y resolut*)

BARÓ. Senyor meu! Es vosté el que ha tingut la imprudencia de escriurem una carta? Qui es vosté? (*Ab imperi.*)

GREG. Soch el qu' ha tingut la delicada atenció de dirigirme á tan respetuosa persona. (*Ab calma sempre.*)

BARÓ. Sab que he dat part á la justicia y que 'l posarán prés? Perque vosté debía ser segurament el que va robar las joyas.

GREG. Y qué?

BARÓ. Com! Y no tremola?

GREG. Sí, pero es per vosté.

ROS. Canalla! Vil!

- GREG. Miri, senyoret: vosté 'ns fa nosa. Mes clá, ens destorba.
- BARÓ Déixans sols, Rossendo. (Aqueix home es mes terrible del que jo 'm creya.)
- ROS. Y vol quedar-se sol ab un pillo? (*Cridant.*)
- BARÓ No tinch res que tema d' ell. (Vaig previngut.) (*Ensenyant la pistola á Rossendo.*)
- GREG. Ni jo tampoch tinch cap classe de por del seu pare, senyoret.

ESCENA III

BARÓ, GREGORI

- BARÓ Dius que no tens por de res?
- GREG. Per ara no, perque tinch al meu poder alguna cosa que pot durlo á vosté á presiri, essent Baró y tot.
- BARÓ Miserable! (No escaparás de las meas mans!)
- GREG. Veu, ja 'm trenca 'l respecte. Jo tinch 'ls meus principis y vosté no 's recorda de qui soch. Pero ja qu' estem sols no perdém temps. Segui, home, segui, que 'm fa engúnia veure'l dret.
- BARÓ Estich be. Acabém!
- GREG. *Gusta?* Es Jerez llegalítim... A la salut de vosté. Ajá!... (*Beu.*) Ja estich milló. Donchs bueno. Acepta las meas proposicions?
- BARÓ Pero quinas proposicions? Acabaréu d' una vegada!
- GREG. Te un habano que 'm dongui?
- BARÓ Teniu y rebenteu d' una vegada! (*Li dóna.*)
- GREG. Tinga calma, home; ó sino no estará may gras. Pues es el cas que te de comprar...
- BARÓ Comprar? Y qué?
- GREG. Miri que te la corbata torta, home. (*El Baró contrariat se l' adoba.*) Qué te de comprar?... Ptsé! Aixís de moment es molt poca cosa! Dos paperets. El primer una carteta del germá de vosté, lo Compte del Prat hermos; el segon, una declaració firmada de la Marquesa de Casa Blanca á Pamplona, del

any 39, y 'na certificació del cirurgiá que la va assistí en un cas molt apurat.

BARÓ. Prou, prou; no continuhis. Mal llamp! Aquets papers al teu poder! Lladre! Murri! (*Reconcentrat.*)

GREG. Senyor meu: si 'm segueix alabant d' aquesta manera no 'ns entendrém pas.

BARÓ. Quant vols per aqueixos papers?...

GREG. Poca cosa, com l' assumpto s' ho val, pensaba, sense rebaixarne ni un céntim... dos mil duros.

BARÓ. Dos mil? Habias escrit mil.

GREG. Pot molt ben ser! Pero, com no sé gaire de ortografia m' hauré fàcilment equivocat. A un hom li han dat tan mala educació...

BARÓ. Corrent. Serán dos mil.

GREG. Ab or, eh? Per no anar tan carregat.

BARÓ. Ab or. Ahont son los papers?

GREG. Donchs, vingan. (*Pausa.*)

BARÓ. Home, considera que jo no tinch dos mil duros ab or á casa, aixís de prompte. Dígam ahont tens los papers, y jo 't faré un taló per alguna caixa ó pe 'l Banch de Barcelona.

GREG. Cá, barret! Aixó no! aixó no!

BARÓ. Com que no?

GREG. No senyor: hi ha un tracte millor.

BARÓ. Quín?

GREG. Que 'm dongui los dos mil duros y després que jo hagi surtit d' aquest quarto li diré ahont son los papers.

BARÓ. Y 'm creus tan tonto que jo 'm vagi á fiar de tú?

GREG. Ah! Es vritat! Ningú está obligat á fiarse d' un altre.

BARÓ. Millor será que 'm diguis ahont son los papers y després jo 't daré la cantitat.

GREG. Y 'm creu tan tonto que jo 'm vagi á fiar de vosté?

BARÓ. No 'ns entendrém!

GREG. Es mol difícil si seguím pensant igual.

BARÓ. Donchs es precis acabar.

GREG. Home, á mí m' interessa mes qu' á vosté.

BARÓ. Y are caich que tu també ets qui ha robat al Mestre Jan.

GREG. Quí, jo? Vaya, senyor Baró... Aixó ho diu vosté.

BARÓ. Ho diu tothom.

- GREG. Potser si qu' ho digan, perque sempre he sigut molt desgraciat.
- BARÓ (Si l' agafan estich perdut.)
- GREG. (Me sembla que aixó s' espatlla.)
- BARÓ Vaja, determiném alguna cosa. Vingan 'ls papers. (Si 'ls te, els hi faré donar á la forsa.)
- GREG. Vingan 'ls dos mil duros.
- BARÓ Precisament no 'ls tinch aquí.
- GREG. Donchs precisament jo tampoch tinch els papers, perque, per lo que m' hagués pogut succehir he tingut bon cuydado de venir del tot preparat.
- BARÓ (Seria inútil una violencia. No 'ls te.) Donchs á veurer, quan me 'ls donarás?
- GREG. Y vosté, quan la quantitat?
- BARÓ Aquest mateix vespre á las nou en punt.
- GREG. Donchs vaig per los papers y torno.
- BARÓ Aquí t' espero.
- GREG. Entesos. Obran la porta.

ESCENA IV

Dits, ROSSENDO

- ROS. Papá, D. Damiá acaba d' arribar. Ha preguntat per vosté, y li han dit qu' estava aquí.
- BARÓ Es convenient que no vegi á n' aqueix home. Rossendo, entretent á D. Damiá. Tú, segueixme. Passarém per aqueix altre corredor.
- GREG. No s' incomodi, no: ja sé perfectament el camí: vaig entrar per ell al visitarli las joyas, y sobre tot als tals paperets. Sab?
- BARÓ Calla, bribó! 'T daré una clau perque entris pel jardí.
- GREG. (No seré tan tonto. No 'm convé allunyarme.)
- BARÓ Anem, donchs. (*Se 'n van.*)

ESCENA V

ROSSENDO, D. DAMIÀ, HONORATA,
CRISTINA, *un* CRIAT *ab llum*

- ROS. Ja están aquí. Calla, y la cosina també.
DAM. Ahont es el Baró? M' havian dit qu' estava aquí.
ROS. Crech qu' ha sortit.
DAM. Sembla que fuig del meu devant.
ROS. No ho crega!
DAM. Donchs anemlo á buscá.

ESCENA VI

Dits, BARÓ

- BARÓ Es inútil. Aquí so.
HONOR. (Valor, avi, valor!)
BARÓ (Es precis aparentar energia.) Rossendo, disposa que preparin tot lo necessari per nostra marxa. Nos anirém d' aquesta casa aquesta mateixa nit.
DAM. Se 'n van?
BARÓ No podém estar aquí mes temps després de las indignas sospitas que s' han atrevit á manifestarme, ni puch tampoch permetre que estiga la meva nevoda esposada á que se li usurpi la seva fortuna! Y las supostas calumnias de Mestre Jan, tindrà que mantenirlas devant los Tribunals! En quant á Honorata, guardo un document judicial que acredita que tinch los mateixos drets que 'l seu pare, y puch, si vuy, avisar á la justícia, y ferla surtir ab nosaltres ab l' amparo de la meva tutela.
DAM. Com! Endúrten á la meva neta? No t' atrevirás! Fará us de la violencia!

- BARÓ Pero sí d' un procediment legal.
DAM. Donar semblant escándol?
BARÓ Podem evitarho si consenten que tinga una conferencia á solas ab ella.
HONOR. Oh! No, no!
BARÓ Es precis.
DAM. Está be, Honorata, cumpleix ton deber ab lo teu tutor. Anem á deixarte á solas un moment ab ell. Tornaré dintre cinch minuts, ja que á ne mí no se 'm considera de la família per sentir qüestions de la mateixa: deixo la meva neta á la seva lliure y soberana voluntat. Cinch minuts de temps. Fora tots!

ESCENA VII

HONORATA, BARÓ

- HONOR. Qué fa, oncle? Tanca la porta? Jo no dech permetrer...
BARÓ Tanco ab clau, perque no deu sentir ningú lo que vaig á comunicarte aquí á solas.
HONOR. Ja l' escolto. (Tremolo!)
BARÓ Honorata, no has pensat may en lo Compte del Prat hermós, qu' es el que 't va donar l' eccistencia?
HONOR. He respectat sempre la seva memoria, y encare que no l' he conegut, l' avi m' ha ensenyat á benehirlo y alabarlo.
BARÓ Y per ço mateix tu no voldrás que la memoria d' ell quedi públicament deshonorada, perque es lo teu nom. Donchs be: lo teu pare va cometre un horrorós crim matant á traició á un gran personatge per robarli tot lo que tenia.
HONOR. No es vritat! Va matar, sí, al Duch de Begonya, pero va ser ab legal desafío y per qüestions de partit. Si aixís no hagués sigut, no s' oblidaria vosté que 'l seu nom y el seu quedarian igualment tacats! Que Deu me perdoni lo que vaig á dir: pero jo penso que si alguna falta hagués comés no tindria

més cómplice que vosté, y qu' al formular semblant acusació, cauria la meytat sobre vosté. Ara, fassi lo que vulga. Aixó es lo que jo penso.

BARÓ Donchs jo tinch un paper ab la prova palpable del seu crim, firmada per la mateixa víctima.

HONOR. Lo que deu tenir vosté es la prova de qui es el fill de la meva mare!

BARÓ Aquest fill no ecsisteix y... Afortunadament aqueixos papers están en mans d' un cómplice d' ells, que deühen tractar de ferlo perdre per que no 'ls destorbi, acusantlo d' un robo que no ha comés y qu' ells saben molt be aparentar.

HONOR. Impossible! Impossible!

BARÓ Aquets papers aviat estaran al meu poder porque jo 'ls he comprat. (Fingím.) Y allavors pensa lo que pot succehir si entrego tals documents á la justicia. 'L teu pare quedará sens honra.

HONOR. Deu meu!

BARÓ Y aquest Ricardo encausat per usurpador y calumniador.

HONOR. Ricardo! Ricardo!

BARÓ Honorata, tot quedará arreglat. Si aquets obrers imbécils renuncian á las ridículas pretensions que s' han proposat, retiro la tremenda denuncia que 'ls tinch amenassada. Tot aixó ab la condició de que firmis aquesta mateixa nit lo contracte matrimonial ab lo meu fill, el teu cosí Rossendo. Are pensa y reflexiona qu' en aixó hi va comprés l' honor del teu pare, la teva fortuna, y fins la salvació d' aqueix ditxós Ricardo, á qui li has donat una indiscreta é insensata preferencia.

HONOR. Qué dech fer?

BARÓ Honorata, la dilació d' un moment, ho pot tirar tot á perdre! El temps es or, esculleix. Mira que s' acaba 'l plasso y que jo estich decidit.

HONOR. No quedará deshonorada la memoria del meu pare? Consentó en casarme ab Rossendo.

BARÓ (Negoci fet.) Donchs comunicaho al teu avi, y sobre tot sigas reservada de lo qu' ha

passat en aqueixa conferencia. Molta prudencia.

HONOR. Sabré guardar el secret.

BARÓ Donchs vaig en busca del meu fill. (*Se en vá.*)

ESCENA VIII

HONORATA

Jo no sé si m' enganya, pero, preveig un teixit de crims y d' infamias. No hi fa res, aixís jo sola seré la víctima.

ESCENA IX

HONORATA, D. DAMIÀ, CRISTINA

DAM. Han passat los cinch minuts. Que s' ha determinat?

HONOR. Es precis obehir!

DAM. Com?

CRIST. Y Ricardo?

HONOR. No 'm preguntin res perque no sé si som objectes d' una intriga criminal y odiosa.

DAM. Es possible?

HONOR. Jo dech obehir á n' aquest home. 'M casaré ab en Rossendo; y vosté, Cristina, diga á Mestre Jan, que torni enrera las pretensions que...

CRIST. Pero, que vol dir? No l' entench.

DAM. (Aquí hi ha algun misteri qu' es precis aclarir.)

ESCENA X

Dits, MESTRE JAN, RICARDO

JAN No he trobat á n' en Gregori en cap part del mon.

RIC. Ni jo tampoç. Per tot diuhen que fa días que no l' han vist.

JAN Y l' Enrich ahont deu ser!

CRIST. Oncle! Ricardo! Tot es inútil. En aqueixa casa hi tenim un terrible enemich.

TOTS Un enemich?

HONOR. No hi ha tal, pero deuhen renunciar á lo que 's proposan!

JAN Renunciar? A trobar al lladre? May!

HONOR. Es que 'l cómplice de vostés los ha compromés: fugi Ricardo, deixi aqueixa casa.

DAM. Pero á qué ve aixó?

JAN Nostre cómplice? Es precis quedarnos! No comprench res de lo que vosté diu, senyoreta.

HONOR. Ay, no 'm donguim la culpa, pero es un secret que he jurat conservar-lo eternament.

DAM. Ni á mi tampoç, Honorata? Al teu avi!

HONOR. No hi havia més qu' un recurs, y ho he promés...

DAM. Qué?

HONOR. Casarme ab en Rossendo.

DAM. Qué dius?

RIC. Casarse ab lo meu rival? Pero, ah! quin pensament. Aixó será que Honorata sab del cert que jo soç lo seu germá? Esperansa morta!

HONOR. No, no es aixó. Se tracta d' un honor que... Oh! no ho puch dir! No ho puch dir!

JAN Donchs jo no 'm retiro. He dit la vritat, y pitjor per aquells á qui puga perjudicarlos.

ESCENA XI

Dits, ENRICH

ENRICH (*Per la finestra.*) *Ego sum!* Soch jo.

TOTS Ah!

ENRICH Calleu! Deixéume fer!

JAN Pero, aquesta brusa? Quin vestit es aquest?

ENRICH 'L del pintor. Comprenent que no 'm deixarian entrar, he donat quatre duros á n' en Joseph, que pintaba las baranas dels balcones, perque 'm deixés ocupar 'l seu puesto. M' he posat la gorra y brusa d' ell, y sense ser vist quan ha plegat, amagat al balcó, he sentit en aquest quarto cosas de molta importancia.

DAM. Y qu' es lo qu' has sentit?

ENRICH Ja ho sabreu. Tenim la llebra al cau. Aneusen tots y deixeu aquesta habitació sola perque convé. Juguém el tot pe 'l tot. Tindrém el lladre dels nostres ahorros. Vosté, senyoreta, viu enganyada: ho he sentit tot; es una falsetat lo qu' ha dit l' infame Baró: ja ho pot comunicar al seu avi, no tinga temor. No tinch temps d' esplicar res mes. Fugiu prompte perque van á venir y tinch la gabia parada. (*Tocan las nou.*) Las nou. Aqueixa es l' hora.

JAN Donchs surtim. Y tú?

ENRICH Jo aquí 'm quedo. Quan cridi sortiu tots. Alerta. (*Se 'n van tots.*)

ESCENA XII

ENRICH

La fosquedat me salva. Fa dos horas que 's creuhen qu' he plegat de pintar, y aquicix balcó es la nostra salvació, gracias á l' escala

de la bastida. Venen per aquest corredor. Enrich al teu lloch. Apaguém 'l llum. (*L'apaga y s'amaga.*)

ESCENA XIII

GREGORI

(*Porta secreta*)

Ha tocat l' hora! El Baró no pot tardar! La nit es fosca, y després de cobrar cap á Fran-sa falta gent. No veig ningú. Enceném un misto. Tan se val qu' encengui el candele-ro. (*L' encén, un broch sol. D'esquena á Enrich.*)

ESCENA XVI

GREGORI, ENRICH

ENRICH Que vols foch, Gregori? (*Després d' encés el llum.*)

GREG. (Mal llamp!) Qui es? Hola, ets tú, Enrich? (*Fingint.*)

ENRICH Ah! 'M coneixes? Qué no vols lo que 't dech de las joyas que 't vaig comprar? Pillo! Lladre! (*Ab mitxa veu reconcentrada.*)

GREG. Vaja, adeu.

ENRICH Alto! D' aquí no passas. (*Posantse devant de la porta.*)

GREG. Pas: feste enrera, ó 't parteixo 'l cervell. (*Se treu un gavinet.*)

ENRICH Hola!... M' has vensut. No 't creya tan pre-visor! Será precis deixarte pas. Mes si tu tens un gavinet, jo una pistola y de dos can-ons. Veyas ara si tens pit de passar.

GREG. Mal llamp! Be, qué vols?

- ENRICH Has robat al meu pare Mestre Jan; tú vens aquí á vendrer uns papers al Baró, y jo 'ls vuy. Tot ho sé. Has caygut á la ratera. Vingan 'ls papers ó disparo.
- GREG. No 'ls tinch á sobre. Son á... (*Mirant á la xameneya.*)
- ENRICH Ahont?
- GREG. Son amagats al jardí.
- ENRICH Donchs á buscarlos. (Que veig! No aparta la vista de la xameneya. Son allí.)
- GREG. Déixam, donchs, sortir.
- ENRICH Sento soroll en aqueixa porta. Será 'l Baró. Jo me 'n vaig al balcó. Ay de tú si 'm descubreixes! (*Apaga 'l llum.*) (Estich segur que son aquí. He vist que miraba ab un afany que no m'enganyo, no. Amaguem-nos.) (*Se fica á la xameneya.*)

ESCENA XV

Dits, BARÓ

- BARÓ (*Ab un llum.*) Hola! Ja ets aquí? Vamos, vingan los papers. (*Deixa 'l llum sobre la taula.*)
- GREG. Y 'l diners?
- BARÓ Vingan los papers ó aqui quedas estés.
- GREG. (No mes faltaba aixó.)
- BARÓ (*Apuntantlo.*) Tú t' has entrat en aquesta casa com un lladre y jo tinch el dret de matarte. 'Ls papers ó 't mato.
- GREG. Senyor Baró: estém amenassats. Si vosté sapigués el perill que corrém...
- BARÓ Escusas! (*Enrich apaga 'l llum, de puntetas.*)
- GREG. Ho veu? Ja li deya; nos espían. Al balcó hi ha un que sab lo seu secret.
- BARÓ Qué dius? Morirá. (*Se dirigeix al balcó precipitat.*)
- ENRICH Ja 'n tenim un. (*Tanca 'l balcó.*)
- GREG. (Aprofitém l' ocasió: preném los papers y fugim.)

ENRICH D. Damiá! Tots, sortiu! Llums!
GREG. No 'ls trobo. Ahont serán?
ENRICH No busquis 'ls papers porque 'ls tinch jo.
BARÓ (*Dins.*) Gregori, Gregori! M' has venut.

ESCENA XVI

TOTS y CRIATS *ab llums. Dos Guardia civils*

JAN Enrich, que hi há?
ENRICH Guardias: agafin aquest pillo. Es el lladre de Mestre Jan.
DAM. Cap á cal jutje. Ell cantarà. (*Se 'n van los civils y Gregori.*)
ENRICH Los papers aquí están.
DAM. Vingan, vingan.
ENRICH Y 'l Baró tancat al balcó.
JAN Surti, home indigne. Surti.
BARÓ (*M' han venut.*) Qué passa? (*Dissimulant.*)
DAM. Quin dels dos será 'l meu net? Sí, sí; es la lletra d' ella! La conech! La conech!
BARÓ Pero, sabrán esplicarme?
JAN No s' espanti, ja ho sabrá.
DAM. Estich tremolant. (*Llegint.*) «Disposada á compareixer devant de Deu, trastornada d' un horrorós combat y refugiada en una que sols hi regna la mort.» Pobre filla meva!
JAN Continuhi.
BARÓ (*Incomprensible fatalitat! Los papers en poder d' ells?*)
DAM. «Habent fet lo Baró de Cervera que 'm perdés entre mitj del foch del combat, á fi de que matantme una bala, desapareixés jo y el fruyt de mas entranyas; á la claror del incendi, declaro y poso en mans del cirugiá que m' assisteix aquest certificat, el qual es testimoni present de que 'l meu propi fill...
JAN Qué, qué...
DAM. És, el que te una creu marcada per lo cirugiá...
JAN Acabi, acabi...

- DAM. «...Es el que te la creu marcada en lo brás esquerr.»
- JAN En lo bras esquerr?
- ENRICH Jo soch. Sí, jò!
- TOTS Enrich! Ell!
- CRIST. (Ja no hi ha esperansa!)
- HONOR. Benehit siga lo nom de Deu!
- JAN Ho veyeu? La virtut y l' honra, sempre ve un día que Deu las premia.

TELÓ

ACTE QUINT

Lo crim d' un malvat!

La mateixa decoració del acte segon. Porta al foro que 's puga tancar y altres laterals. Es de nit. Candelabro encés. Un album damunt de la taula.

ESCENA I

D. DAMIÀ, ENRICH *fumant un puro*

DAM. Ja 'm vas entenent de tot, eh?— Donchs escolta.

ENRICH Tot jo soch orellas.

DAM. Avans de tot deus pensar en la noblesa del nom que portas, perque descendeixes d' una familia, quals primitius avis tenian lo privilegi espasí.

ENRICH No 'm vindria mal que jo tingúes ara aquest privilegi.

DAM. Després tens de renunciar certs vicis que son vulgars en la societat que representas, com també deixar de frecuentar tan continuament certas personas.

ENRICH Qué? que... que jo deixi á la familia que m' ha recullit?

DAM. No, aixó nó. Vuy dir que no 't frecuentis gaire entre trevalladors. Feslos tots quants

favours pugas, pero tú ja no ets de la mateixa classe.

ENRICH Ah, es vritat, es vritat! Ja no soch pobre aral Uy quina diferencia! Jo ferme ab aquells cara bruts? Vol callar, home?

DAM. Lo testament que va deixar lo teu pare, diu categòricament que si es varó el nascut hereda 'l títul y la meytat de la fortuna. Aixís es qu' ara Honorata ja no es pubilla pero sou iguals. Teniu un brillant porvenir cada qual. Los marmassons que ell va nombrar ja acabarán de completar la voluntat del difunt.—Escolta, tú tens un any menos que Honorata, y per lo tant, si tens alguna voluntat posada ab alguna dona, deus pensar que ha de ser noble, que quan menos tinga un títul igual al teu.

ENRICH Just, just! Que si jo soch lo Compte del Prat hermós, ella que siga la Comptesa de la Plata hermosa. (Allá veurém.)

DAM. Referent á Honorata, no ignoras que Ricardo está enamorat d' ella.

ENRICH Es vritat. *Todo lo vence el amor, ó...*

DAM. Nó, no es aixó lo que jo vuy dir. Al contrari, A mí 'm sembla que 'n Ricardo deu desistir d' aqueixas pretensions, donchs no es un casament nivellat; ni á la posició ni á la societat. 'L fill d' un obrer, que jo no nego la honradés d' ell, me sembla...

ENRICH Sí, sí, no convé, no convé pas. Déixiu á la meva ma. (Allá veurém.)

DAM. Es precis distréurel.

ENRICH Vritat.

DAM. Pero, ferho de cert modo...

ENRICH. Ja, ja.

DAM. Tampoch vuy dir que s' hagi de casá ab lo seu cosí Rossendo, perque desde aquella nit que no hem sabut res més d' ells! En menos de deu minuts s' enduguerem tot lo que tenian. Pero ells tornarán perque essent lo Baró un dels marmassons de la noya, no 'ns convé delatar l' infame traició d' ell y hasta potser la mort del pobre cirujiá que va cumplir tan noblement son deber.

ENRICH. Vritat. Lo Baró es un home que se l' ha de mirá de rehull. (Y sobre tot vigilal.)

DAM. Lo millor es tractarlo ab dulsura.

- ENRICH. Si, fer ab ell, lo que pot ser volia fer ab mí.
DAM. No t' apartis dels meus consells, y veurás com te darán profit.
ENRICH. (Representém al peu de la lletra nostre paper.) No me apartaré de res, en tot lo que vosté mani.

ESCENA II

Dits, un CRIAT

- CRIAT La senyoreta 'ls espera per pendrer café.
DAM. Te rahó. Anemhi. Enrich, després de dinar tenim aqueixa costum.
ENRICH Com vulgui. Lo que 'm costa es acostumar-me á menjar escudella ab llum.
DAM. No se 'n diu escudella, sino la sopa.
ENRICH Bé, ja ho sé. Pero com que jo la prenia á las dotze del mitj dia, ara 'm sembla que sopi á n' aqueixa hora.
DAM. La costum.

ESCENA III

Dits, MESTRE JAN, CRISTINA, RICARDO

- JAN Bona nit. D. Damiá, Enrich, la enhorabona; ja tenim la cantitat robada en nostre poder. El jutje al fi l' ha trobada. En Gregori encara no ha tingut temps d' ensetarla. Hem vingut plens d' alegria á manifestarho.
DAM. Vamos, me 'n alegro. 'L felicito, Mestre Jan.
CRIST. Que tal, Enrich? No 'ns anyoras?
DAM. Anyorarse? De qué?
RIC. Enrich, no t' hem vist més pe 'l taller. Has estat malalt?

- DAM. (*Apart á Enrich.*) (Veus, aquest tó de familia ja no pot existir: cada qual lo seu. Ja 'ls vas obsequiá y ara...
- ENRICH (*Y te rahó.*) Senyors, hi estat molt ocupat ab los negocis y ab lo meu avi.
- JAN Senyors? (Qu' es aixó?)
- RIC. Enrich? (*Reprementlo.*)
- ENRICH Hola, senyor Ricardo! (*Ab amabilitat.*)
- RIC. Senyor Ricardo? Jo! (*Enfadat.*)
- JAN Enrich, tinch que enrahonarte. Necessito que m' espliquis...
- DAM. Désprés. Tinch que acabar de parlar d' un assumpto ab lo meu nèt. Vostés ja 'ns permiterán per un moment. Poden entretenirse un poch per aquí. Vostés mateixos. Torném luego.
- ENRICH Senyors, als peus de vostés. (*Saludant ridiculament.*)

ESCENA IV

MESTRE JAN, CRISTINA, RICARDO

- JAN Si estaré somiant? Es l' Enriquet aquest que acabém de veurer?
- CRIST. Ni s' ha dignat mirarme! (Ara quina diferencia!)
- RIC. Qu' es estrany! Ell aquest xasco?
- JAN Si l' haurán trastornat del cap la noblesa y la fortuna? L' Enrich tractarnos de senyors? Ell donarnos aquest desaire? Es impossible, impossible! Aquest es aquell á qui jo vaig ensenyar á ésser modest y á tenir amor al treball.
- CRIST. No es gens natural. No pot ésser.
- RIC. Te rahó Cristina. No pot ser qu' hagi mudat fins á tal punt.
- JAN Ay pobres fills meus! No sabeu vosaltres lo que son riquesas, vanitat y orgull. Pero sembla impossible que l' Enrich...
- CRIST. Jo respondria d' ell.
- RIC. Y jo també.

JAN Sí, sí. Teniu rahó. Jo 'l coneix be. Ha sigut el meu fill. Ha sigut una joia del meu cor. Però lo que m'estranya es que no li ha causat cap sorpresa la nostra cantitat retornada. Però en fi, Deu es just, nosaltres obrém com nos mana la consciència y el cástich siga per aquells que faltin.

ESCENA V

Dits, CRIAT

CRIAT Qui de vostés es lo Mestre Jan?
JAN Digui.
CRIAT Una carteta del senyoret. (*Se'n vá.*)
JAN Una carteta? De l' Enrich! Qu' es estrany!
Ell escriure!
RIC. No s' atreveix á parlarnos.
JAN No sé si l' obri. Llegím. — «Mestre Jan. Molt senyor meu! Dispensim, pero no puch estar per vostés perque jo ara soch molt diferent del seu bras.» (*Fora de sí.*) Miserable! Infame!
CRIST. Oncle! No s' enfadi.
JAN Però que no ho veyeu? Indirectament nos treu de la casa.
RIC. Impossible!
JAN Te dich que nos treu! Aquest es l' home á qui jo vaig recullir per pietat. Afortunadament no es fill meu y no deshonra lo meu nom.
RIC. Potser hi ha alguna cosa que no sabém. Procurém veurel y...
JAN Veurel? Si se 'm presentés li escupiria á la cara.
RIC. Pare!
JAN Jo l' estimaba, sí, l' estimaba com á un fill. Anémsen d' aquí perque estich cert que si 'l trobava no 'm podria dominar. Segueix-me, Cristina.

ESCENA VI

RICARDO

Pero á qué vé la indiferencia de l' Enrich? Será acás que D. Damiá no consenti ab que jo vegi més á Honorata? Sí, sí, tot lo que passa ho conech molt bé; jo 'n soch la causa. Si acás ella no correspongués al meu amor, lo dolor y la desesperació atormen-tarian la meva vida. Sapiguém una cosa ó altre. Corré m' á veurer á D. Damiá.

ESCENA VII

Dit, HONORATA

HONOR. Ricardo!

RIC. Honorata! Deixo aqueixa casa! Fugim de allí ahont nostra honra no es reconeguda.

HONOR. Ricardo! Aixó es una ofensa. Aquí ningú 'ls treu, al contrari, perque, encara que vulgan casarme ab lo més rich del mon, Honorata jura per la memoria de la seva mare que no será de ningú més, sino del digne obrer Ricardo, fill del honrat Mestre Jan.

RIC. Oh, gracias, Honorata. Igual jurament aquí faig.

HONOR. D. Damiá es molt bo y penso ferlo desistir dels contraris propósitos qu' ell tinga.

ESCENA VIII

Dits, CRISTINA

CRIST. (Com s' estiman! Feulos ditxosos, Deu meu.) Ricardo.

RIC. Ah, ets tú, Cristina, germana meva.

CRIST. (Germana!) (*Ab tristesa.*)

HONOR. També ho es meva. Abrassim, honradíssima filla d' un obrer.

CRIST. Ricardo, nostre pare 'ns espera. Anémsen.

HONOR. Nó, nó: vostés no 's mouhen d' aquí. Jo 'ls ho suplico. Detinguin á Mestre Jan. Jo mateixa l' aniré á buscar.

ESCENA IX

Dits, MESTRE JAN

JAN Ricardo! Cristina! (*Amohinat.*)

RIC. Pare!

HONOR. Mestre Jan, dech recordarli...

(*Durant aquest diálech se veurá passar pe 'l foro á l' Enrich.*)

JAN Calleu. Veniu ab mí. Al sortir al carrer he vist entre la fosquetat que dos homes ab capas han saltat pe 'l jardí, ajudats d' altres. Deuhen tenir alguna clau, donchs ha obert un reixat.

HONOR. Qué diu? Avisaré al avi.

JAN Nó; veniu tots ab mí! No hi ha temps que perdre. Habia resolt anármen, pero ara vuy veure en que para tot aixó. Seguiume. (*Se 'n van.*)

ESCENA X

D. DAMIÀ

No ha sigut mala broma la que ha escrit l' Enrich al seu pare. No ha volgut pendrer café, perque diu que no 'ls vol deixá sortir y que tancarà la porta d' entrada. No sé quins son los seus plans y ahont deu haber anat. Casi 'm sab greu d' haverli aconsellat.

ESCENA XI

Dits, BARÓ, ROSSENDO

(Porta dreta. Ab capes y cordas. Al entrar procuran tancar las portas menos la dreta y se presentan devant de D. Damià.)

DAM. Ah! Dos homes aquí? Quí sou? Descubrius.

BARÓ Som nosaltres.

DAM. Y per qué tanqueu las portas? Quin objecte os proposeu? No haviau deixat ja aquesta casa? Qué voleu aquí?

BARÓ Molt senzill, Marqués de Casa Blanca: venim aquí disposats á tot.

DAM. Ah! no s' enganyaban quan sospitaban de vosaltres.

ROS. Vinch per robar la noya! Al carrer nos esperan homes de confiansa.

BARÓ La primera aixó, y la segona vuy los papers que comprometen la meva honra, robats traidorament de 'n Gregori, que per culpa de Mestre Jan l' enviarán á presiri!

- DAM. Pero ignoreu que si jo 'm resisteixo cridaré, y ¡ay! de vosaltres!
- ROS. Es inútil; las portas son tancadas y vos esteu faltat de forsas.
- BARÓ Los papers! los papers!
- ROS. La noya!
- BARÓ Y á més, aquí portém los certificats com á tutor de Honorata junt ab aquest contracte matrimonial á favor de Rossendo aquí present; vos y ella 'l debeu firmar, sino de grat per forsa, en la qual ella fa donació de tot lo seu patrimoni al seu cosí.
- DAM. Si t' haguessin mort, ara hi hauria un miserable menos en el mon.
- ROS. Acabém.
- BARÓ Prompte á firmar lo contracte.
- DAM. May!
- BARÓ Com hem dit, venim disposats á tot. Ó firma, ó ab aquest punyal li traspasso 'l cor.
- DAM. Espérat, lladre de la meva sanch. Foras capás de ferho.
- BARÓ La firma, depressa.
- DAM. (*Després d' haber firmat.*) Aquí la tens, pero ¡ay! de tú!
- ROS. Ja 'n tenim un; ara es precís sorprendrer á Enrich y robar la noya. Asegurems de aquest. (*Lo lligan al silló.*)
- DAM. Qué feu! A mí! A un pobre vellet! Miserables!
- BARÓ La boca! (*Li tapan la boca.*) Ara los papers! Rossendo, no 't moguis d' aquí; jo vaig á buscarlos. Potser serán en algun calaix del escriptori. (*Entra á dins y torna á sortir ab los papers.*) No m' hi enganyat. Aquí están. Ja 'ls tenim. Ja están en nostre poder. Ara, ¡ay! de vosaltres!
- ROS. No perdém temps! Obrím la porta. A lligar á l' Enrich y á pendrer la noya. (*Obran la porta del foro.*)

ESCENA XII

Dits, MESTRE JAN, RICARDO, HONORATA,
CRISTINA

- JAN Atrás! Encara queda aquí la meva defensa!
 (Pistola en má.)
- RIC. Als que saltan parets se 'ls atropella!
 A terra, cobart, miserable! *(Tira á terra á*
 Rosendo y lo subjecta.)
- BARÓ Estich perdut! Malehit mestre Jan! Des-
 cuidada sorpresa!
- JAN Aquestas son las vostras noblesas? Aquestos
 son los dignes caballers?
- BARÓ Si jo pogués escapar? Ah, sí! Probém.
 (Fuig determinat per una porta pero lo deté
 Enrich.)

ESCENA XIII

Dits, ENRICH, COMISSARI, *dos civils*,
un manco vell y un CAPITÁ

- ENRICH Molt bona nit y bona hora! Senyor Baró,
 aquest Comissari vegi que li vol.
- BARÓ A mí?
- JAN Vingan aquets papers. Deslligueu á don
 Damiá. *(Las donas 'l deslligan.)*
- COM. Es vosté 'l Baró de Cervera.
- BARÓ Jo soch.
- COM. Donchs segueixi. Está acusat d' haber
 assassinat á Pamplona á un cirugiá militar
 del regiment de Saboya de la llibertat, en
 una casa particular.
- BARÓ Y qui m' acusa?
- CAP. Jo, 'l capitá Planas, fill del assassinat que fa

molts anys que l'estich buscant, com justifica la declaració d'aquest pobre vellet, que sent voluntari va perdre el braç en aquell combat, ahont ell va ser testimoni de la seva criminal maldat, refugiantse en la casa de la víctima.

(Lo comparsa encarregat de vellet portará la mànega sense bras.)

JAN Y las probas aquí están. Senyor Comissari, tingui, aquí las té.

RIC. Y d'aquest lladre que salta parets, qué 'n farém?

COM. Tots dos lligats y á la presó. *(Se 'n van.)*

ESCENA ÚLTIMA

D. DAMIÀ, MESTRE JAN, CRISTINA,
HONORATA, ENRICH, RICARDO

DAM. Mestre Jan, li dech la vida! La infàmia y lo crim sempre ve un día en que li arriba 'l càstich merescut.

ENRICH Y vosaltres perdoneume 'l mal rato que vos he fet passar. El meu cor no es el d'un desagrahit y per lo tant penseu que sempre aqueixa será la vostra casa.

DAM. Y tú, Ricardo, aqueixa es la teva promesa.
(Li dona á Honorata.)

RIC. Oh, gracias, D. Damià!

HONOR. Estaba segura del avi.

ENRICH Cristina, es molt cert que no t'he preguntat may si m'estimabas; pero ja sabs que per tú sempre he sigut 'l mateix. Digas, m'hauré enganyat?

CRIST. Enrich, t'estimo y seré felís ab tú perque tens un bon cor y un noble sentiment que no creya may que 'ns haguessis abandonat?

DAM. Y vosté, honrat mestre Jan, per premiar los fets de la difunta meva filla, consent ab aqueixas unions?

JAN,

Y com no, si sens dupte Deu així ho disposa.
D. Damiá, aixó li provará que no existeixen
dos menas d' honors ni dos classes de vir-
tuts. Y que pera l' home res hi ha tan noble
en aquesta terra com l' honra del treball.

FINAL

OBRAS DEL MATEIX AUTOR

- El Infierno* (magia mitològica) en vers, quatre actes. (1)
Mestre Jan ó l' honra del trevall, drama, cinch actes.
César el Mulato, drama, quatre actes.
Glorias de España ó los catalanes en Africa, episodi dramàtic en vers, tres actes. (1)
Juan Garín en las peñas de Montserrat, drama històric en vers, quatre actes.
La honra y el crimen, melodrama, cinch actes.
La República francesa ó la Revolución del 93, drama històric, sis actes.
Pablo Clarís, el padre de los catalanes, drama històric en vers, set actes.
De la tierra al infierno, cinch actes.
Los pastores en Belén, Borrego y Bato, cinch actes.
El talismán del amor ó una pata de cabra (màgica), 19 quadros, quatre actes.
Las del porvenir (sarsuela fantàstica), tres actes.
El sitio de Gerona, drama històric (3.ª edició), quatre actes.
Dantés y el abate Faria, arreglo, cinch actes.
Colls y punys, comedia en vers, un acte.
Deu nos quart d' un ja está fet, un acte.
Donzella, casada y viuda, jugueta, un acte.
Lo rave de la María, un acte.
Una resurrecció, comedia, un acte.
Un embolich d' hereus, improvisació en vers, un acte.
Desgracias de Gracia, un acte.
Perfiladas, comedia, un acte.
Zapatos y estocadas, pessa, un acte.
Las bodas del infierno, comedia, un acte.
La Hebrea, arreglo, cinch actes.
Vaseline, pessa, un acte.
El secreto de mi tío (sarsuela), un acte. (2)
El castillo de las siete torres (drama inédit), quatre actes.
Los españoles en Africa, episodi nacional líric-històric en vers, un acte. (3)
El manantial de la patria, tomo de poesías (agotada).
Caprichos de sobremesa, llibre «mesa revuelta», prosa y vers
Lo somris de l' alba. (4).

(1) En col·laboració ab D. Jaume Molgosa.

(2) En col·laboració ab D. Joan Manel Casademunt

(3) En col·laboració ab D. Joseph María Pous.

(4) Música de D. Enrich Martí Puig.

UN LLIBRE ABSOLUTAMENT IN-
DISPENSABLE ALS AFICIONATS

Catàleg d'Obres Teatral Catalanes

4.000 títols entre drames, comèdies, sainets, diàlegs,
mondèlegs i sarsueles. Teatre d'infants i el més extens

REPERTORI SENSE DONES

A cada obra es detalla el nombre de personatges, homes i dones; si està
escrita en vers o prosa; si és còmica o dramàtica

**Vegeu les seccions
que conté el Catàleg**

-
- Obres en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
 - Obres líriques en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
 - Obres en un acte, amb una o més dones.
 - Obres líriques en un acte, amb una o més dones.
 - Obres en dos, tres o més actes, sense dones.
 - Obres líriques en dos, tres o més actes, sense dones.
 - Obres en un acte, sense dones.
 - Obres líriques en un acte, sense dones.
 - Monòlegs per a home.
 - Monòlegs per a dona.
 - Teatre d'infants en un o més actes.
 - Monòlegs per a nois.
 - Monòlegs per a noies.

Un volum d'unes 150 pàgines, 2 pessetes

Els qui vulguin rebre'l per correu, hauran d'afegir 0'40 ptes, per al fran-
queig certificat

Llibreria i Arxiu Teatral Millà

Carrer de Sant Pau, 21

BARCELONA